

BELÜGYMINISZTERIUM

Szigorúan titkos!

III/I. Csoportfőnökség

Ikt. sz.: 67-16-1130/83.

TANKÖNYV

A hálózaton kívüli kapcsolatok helye, szerepe és jelentősége a hírszerző munkában

Szerző: Borsányi Imre ny. r. ezredes
Vértes János

Szaklektor: Szőke Tibor r. alez.

1983

Kiadja a BM III/I. Csoportfőnökség személyügyi és Kiképzési Osztály

Az anyag kiadását és sokszorosítását engedélyezem.

B u d a p e s t, 1983. december

NYÚL ISTVÁN r. ezds.
a Csoportfőnök I. helyettese

A III/I. Tudományos-Módszertani Bizottság megtárgyalta 1983. november 8-án.

Kézirat gyanánt!

T A R T A L O M

Bevezető	5
I. A HKK-ok helye és szerepe a hírszerző munkában	7
II. A HKK-ok kategóriái	9
1) Hivatalos kapcsolatok	9
– Hazai hivatalos kapcsolatok	9
– Külföldi hivatalos kapcsolatok	10
– A hivatalos kapcsolatok megteremtésének és bővítésének módszerei ...	12
– A hivatalos kapcsolatok ápolása	13
– A hivatalos kapcsolat fenntartásának néhány sajátossága	14
2) Társadalmi kapcsolatok	15
– Információs kapcsolatok	17
– Hírforrás	18
– Kutató, tanulmányozó kapcsolatok	18
– Bemutató kapcsolatok	19
– Befolyásoló kapcsolatok	20
– Aktív intézkedések	20
– Operatív munkát védő kapcsolatok	21
– Bizalmi kapcsolatok	21
– Operatív társadalmi kapcsolatok	22
– Hazai társadalmi kapcsolatok külfölditől eltérő funkciói	23
– A külföldi társadalmi kapcsolatok kiépítésének és ápolásának eszközei, módszerei	24
– A társadalmi kapcsolati kör kiépítésének személyi feltételei	25
– Korlátok a társadalmi kapcsolatok építésében	27
– A társadalmi kapcsolatok építésének módszerei	27
-- tervszerűség	27
-- bemutatkozó látogatások	28
-- külföldön működő magyar intézetek, tájékoztató kapcsolatok felhasználása	29

-- társadalmi rendezvények felhasználása	30
-- tájékoztató és propaganda tevékenység	32
-- külképviseleti megkeresések hasznosítása	32
-- Magyarországgal szimpatizáló egyesületek, társaságok	33
-- klubok, szervezetek, kulturális és sportegyesületek felhasználása	33
-- kiutazók és Magyarországon járt személyek felhasználása	34
-- a Központ segítsége a külföldi bázisú társadalmi kapcsolatok kiépítésében	35
3) Alkalmi kapcsolatok	36
III. A HKK-ok néhány sajátos vonása	39
– HKK-ok és a nyilvántartás	39
– HKK-ok és az információk rögzítése	41
– HKK-ok és a konspiráció	42
– Befejezés	44
Jegyzetek	46

B E V E Z E T Ő

Szocialista államunk hírszerző szerve részét képezi a Belügyminisztérium állambiztonsági szervének. Munkáját a szocializmus vezető ereje, a Magyar Szocialista Munkás Párt határozatai, az Elnöki Tanács által alkotott törvényerejű rendeletek, a Minisztertanács rendeletei, valamint a belügyminiszter parancsai szabályozzák.

Mind külföldön, mind a hazai bázison végzett hírszerző munka abból az alapelvből indul ki, hogy a hírszerző szerv mint testület, az egyes operatív tiszt mint egyed nem képes eredményesen végrehajtani a reá háruló feladatokat, ha nem rendelkezik szerteágazó kapcsolati körrel, amelyre munkája során támaszkodni tud.

A hírszerzés tömegkapcsolatait, minőségét tekintve, két nagy csoportra bonthatjuk:

- 1) hálózati kapcsolatok; beleértve a hazai és külföldi ügynökséget, titkos munkatársakat, titkos megbízottakat, azaz a hálózat egészét,
- 2) hálózaton kívüli kapcsolatok; (HKK) akikkel a hírszerző szervezetnek nincs ugyan szervezetszerű együttműködése, mégis rendkívül fontos szerepet töltenek be a hírszerzésre háruló feladatok végrehajtásában.

Jelen tanulmány tárgyát a második kategória, a hálózaton kívüli kapcsolatok vizsgálata képezi. Az első kategóriára és egyéb operatív kérdésekre csak ott és annyiban utalunk, ahol az elkerülhetetlen a tanulmány érthetősége, vagy a téma össz-operatív tevékenységén belüli elhelyezése szempontjából.

A hírszerzés hálózaton kívüli kapcsolatainak vizsgálatánál egyértelműen meg kell állapítani, hogy az MSZMP, az illetékes állami szervek és a Belügyminisztérium által kiadott irányelvek, parancsok, utasítások érvényesek az állambiztonsági szervek hírszerző szolgálatára is. Ugyanakkor a munka sajátosságaiból – mindenekelőtt a külföldön végzett munka körülményeiből adódóan – számos olyan tényezőt kell figyelembe venni, amely befolyásolja, módosítja a hírszerzés tömegkapcsolatainak kiépítését, felhasználásának lehetőségét és módszereit.

Alapvető minőségi különbség van az idehaza kiépített, vagy a hivatalosan tartós külföldi kihelyezésen lévő, a magyar kolóniához tartozó hivatalos kapcsolatok –akik a szocializmushoz hű, gyakran MSZMP tag, általában vezető beosztásban dolgozó magyar állampolgárok – és a külföldi hivatalos kapcsolatok között, akik a hírszerző munka bázisául szolgáló tőkés, vagy harmadik világbeli fogadó ország hivatalos személyei és a mindenkori uralkodó osztályhoz tartoznak, vagy legalábbis azok kiszolgálói, de mindenképpen a fogadó ország megbízhatónak tekintett állampolgárai.

A tanulmány keretében vizsgálni fogjuk a hírszerzés HKK-inak hazai és külföldi vonatkozásait, figyelmünket azonban elsősorban a külföldön végzendő munkára összpontosítjuk, mivel a hírszerzés számára ez képezi a kulcskérdést.

A könnyebb áttekinthetőség és a fogalmak pontos értelmezése céljából a HKK-okat hazai és külföldi kapcsolatokra bontjuk.

Hazai HKK-okhoz soroljuk a magyar állampolgárok, külföldiekhez a külföldi állampolgárok köréből kiépített kapcsolatokat, függetlenül területi elhelyezésüktől.

(Hazai kapcsolatokhoz tartoznak tehát mindazok a magyar állampolgárok, akik idehaza, vagy ideiglenes jelleggel külföldön, hivatalos kiküldetésben dolgoznak, pl. egy magyar kereskedelmi kirendeltségen.

Külföldi kapcsolatokhoz soroljuk viszont azokat a külföldi állampolgárokat, akikkel külföldön, vagy akikkel huzamosabb ideig tartó, hivatalos magyarországi tartózkodásuk során kerültünk kapcsolatba.)

I.

A HKK-OK HELYE ÉS SZEREPE A HÍRSZERZŐ MUNKÁBAN

Hírszerzésünk tapasztalatai bizonyítják, hogy a legjobban szervezett hálózat, a széleskörűen igénybe vett technika és egyéb operatív eszközök sem képesek mindenkor megfelelő és elegendő információt szolgáltatni a felsőbb szervek elvárása alapján meghatározott hírigényekre.

Nem mindig vagyunk képesek választ adni, vagy nem elég gyorsan azokra a kérdésekre, folyamatokra sem, amelyek ismerete feltétlenül szükséges a céltudatos, hatékony és biztonságos hírszerző munka szervezéséhez. Ez természetesen érvényes mind az idehaza, mind a külföldön végzett hírszerző munkára.

A célirányosan kiépített és jól foglalkoztatott HKK-kör képes a hiányok kitöltésére, olyan kiegészítő funkciók ellátására, amelyek az össz hírszerző tevékenységet hatékonyabbá teszik.

A HKK-okat nemcsak a felsőbb szervek tájékoztatását szolgáló információk megszerzésére használhatjuk eredményesen, hanem számtalan operatív értékű információ forrásai is lehetnek. Nem lehet lebecsülni szerepüket az objektum tanulmányozása, személyek megismerése, operatív (ügynök) helyzetre vonatkozó adatok szolgáltatása, legális feladatok ellátása, stb. szempontjából sem. (Mindezen kérdéseket a tanulmány további részében érdemben fogjuk vizsgálni.)

E gondolathoz szorosan kapcsolódik a hálózat célirányos foglalkoztatása, ami szinte törvényszerűen írja elő, hogy az ügynökség energiáját, idejét nem szabad szétforgácsolni, nem szabad olyan feladatokkal megbízni, amelyek más módon is megoldhatók.

Már ezekből is érzékelhető, hogy a jól kiépített HKK-ok közvetetten még az ügynök hálózat céltudatos és hatékony foglalkoztatását is elősegíthetik, mivel tehermentesítik az ügynökséget más közbeeső feladatok ellátásától.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a HKK-ok elvégzik az ügynök hálózat munkáját, betöltik annak funkcióját. Ellenkezőleg, csak olyan feladatoktól tehermentesítik, amelyek nem is tartoznak annak funkcióihoz. „Az állambiztonsági szervek tömegkapcsolatainak szélesítésé”-vel foglalkozó parancs egyértelműen meg is fogalmazza ezt a gondolatot, amikor kimondja:^{1/}

„A „társadalmi kapcsolat” a 005/1972. sz. BM parancsban meghatározott – szervezet-szerű titkos együttműködést feltételező – hálózati funkciót nem tölthet be ...”

A HKK-ok a fentiekén túl nagyon jelentős szerepet tölthetnek be az ügynök hálózat védelme szempontjából is. Az ügynökség foglalkoztatása során, minden kiadott és végrehajtott, vagy végrehajtásra kerülő feladat bizonyos kockázatot jelent. Ez annál nagyobb, annál inkább fokozódik, minél jobban el kell távolodnia az ügynöknek saját hírszerző munkájának konkrét bázisától, lehetőségeitől, hatókörétől. Ez a védelem közvetett, de rendkívül jelentős lehet adott esetben.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy noha az érvényben lévő parancsok – mindezekelőtt a 005/1972. – és utasítások a HKK-okat nem sorolják formálisan az operatív munka eszközei közé, rendkívül fontos erőt képeznek az operatív szervek, így a hírszerzés számára is. Eredményes és biztonságos hírszerző munka, különösen külföldön nem képzelhető el széles körben kiépített HKK-ok nélkül.

Megjegyzendő, hogy az idehaza foglalkoztatott HKK-oknak vannak olyan funkcióik, feladataik is, amelyek a külföldi HKK-ok esetében fel sem merülhetnek. Ilyenek például, hogy a hírigényeknek egy jelentős része a kiépített hivatalos kapcsolatok útján jut el a hírszerzéshez, de a megszerzett információk felhasználása is gyakran az ő segítségével történik. Ez természetes következménye annak, hogy nem minden információ alkalmas legfelsőbb szintű felhasználásra, ugyanakkor középszinten (miniszterhelyettesek, vállalat, vagy intézet vezetők, stb.) rendkívül fontos lehet egy-egy szakterület stratégiájának, taktikájának, vagy konkrét napi döntéseinek kialakításában. Ugyancsak jelentős az a sajátosan hazai HKK-okhoz kötött segítség, amelyet e kapcsolatok gyakran nyújtanak fedőpozíciók kialakításához, operatív tisztek által végrehajtandó akciók legalizálásához, stb.

II.

A HKK KATEGÓRIÁI

Az érvényben lévő parancsok és utasítások szellemében a BM III. Főcsoportfőnökség ügyrendje a HKK-at három nagy kategóriára bontja, részben az általuk betöltött operatív funkció, részben az operatív szervekkel fenntartott kapcsolatuk tartalma és formája alapján:

- hivatalos kapcsolatok,
- társadalmi kapcsolatok,
- alkalmi kapcsolatok.

A hírszerzőmunka jellegéből adódik az a sajátosság, hogy

- a hírszerző szervezet, mint intézmény és annak képviselői, idehaza kiépítik a fenti kategóriáknak megfelelő HKK-i kört, de az egyes hírszerzőtisztok, akik sokszor fedőszervben dolgoznak, a fedőszerv nevében építik azt ki, konspirálva az operatív szervekhez tartozásukat,
- külföldön, minden esetben fedőszervben dolgoznak a hírszerzőtisztok és csak a fedőszerv nevében építhetik ki a fenti kategóriáknak megfelelő kapcsolati körüket nemcsak a fogadó ország állampolgárai között, hanem általában még a magyar kolóniához tartozó, ideiglenes jelleggel az adott országban tartózkodó kiküldöttek között is.

Természetesen vannak kivételes esetek, amikor külföldön is a hírszerzés nevében tartunk fenn hivatalos kapcsolatokat a kolónia egyes tagjaival.

1) Hivatalos kapcsolatok.

Egyértelműen meg kell állapítani, hogy minőségi különbség van idehaza a hírszerzőszerv nevében kiépített hivatalos kapcsolatok és külföldön a fedőszerv nevében kiépített hivatalos kapcsolatok között.

Hazai hivatalos kapcsolatok:

Hazai hivatalos kapcsolatnak tekintjük azt a személyt, aki:

egy adott területen, vonalon, vagy objektumban betöltött beosztása, munkaköre alapján hivatalból segíti a hírszerző szervek munkáját.

Az ilyen típusú kapcsolatok kiépítését belügyminiszteri parancs kötelezően is előírja az állambiztonsági szervek részére, amikor kimondja:^{2/}

„Az állambiztonsági szervek alakítsanak ki rendszeres munkakapcsolatot illetékességi területükhöz tartozó minisztériumok, intézmények, vállalatok, stb. azon vezetőivel (a továbbiakban: hivatalos kapcsolat), akik beosztásuknál, hatáskörüknél fogva kellő áttekintéssel rendelkeznek az adott terület helyzetéről és készséget tanúsítanak az állambiztonsággal összefüggő adatok szolgáltatására, az operatív munkát elősegítő egyes személyi és tárgyi feltétel biztosítására.”

A hírszerző munka sajátosságából adódik, hogy a hazai hivatalos kapcsolatokhoz soroljuk azokat a személyeket is, akik átmenetileg hivatalos kiküldetésben külföldön teljesítenek szolgálatot, de magyar intézmények alkalmazásában állnak. A hivatalos kapcsolatok ezen rétegére ugyanazok az elvek érvényesek, mint a Magyarország területén dolgozóakra, funkcióik, feladataik sem térnek el attól.

E kategóriával kapcsolatban a MNK belügyminiszter-helyettesének intézkedése kimondja:
3/

„A rezidentúrák, hírszerző pontok vezetői és más kihelyezett állambiztonsági tisztéken keresztül szervezze a kolóniák és titkok differenciált, hatékony operatív védelmét. Gondoskodjon arról, hogy e munka során:

- ...
- ...
- a titkorrhordozó küldöttekkel a biztonsági tiszték, vagy biztonsági felelősök rendszeres hivatalos, illetve hálózati kapcsolatot tartsanak...”

A hivatalos kapcsolatok ezen kategóriáját a hírszerzés természetesen nemcsak a védelmi jellegű feladatok ellátására használja fel, hanem minden olyan feladat megoldásába bevonja, amelyre ezen személyeknek reális lehetőségük van, amelyek végrehajtására készséget mutatnak és amely nem veszélyezteti hivatali kötelességük zavartalan ellátását. Egy nagykövet például nem bízható meg olyan feladattal – még akkor sem, ha azt saját maga kezdeményezte és önként vállalná – amely sikertelenség, vagy dekonspiráció esetén súlyos károkat okozna a két ország kapcsolatában.

Amint az előzőekben már említettük, a hivatalos kapcsolatok kiépítése történhet a fedőszerv nevében, de történhet az állambiztonsági, vagy konkrétan a hírszerző szerv nevében is. Annak eldöntését, hogy mikor melyik változatot célszerű alkalmazni, egyrészt a kiválasztott személy beosztásától, munkakörülményeitől, politikai elkötelezettségétől, emberi tulajdonságaitól, másrészt a tőle várt segítség jellegétől és mélységétől kell mindenkor függővé tenni. Konspirációs és biztonsági megfontolásokból azonban csak akkor célszerű az állambiztonsági szervek nevében fellépni, amikor olyan segítséget, együttműködést igénylünk, ami már nem indokolható kellően az operatív tiszt fedőszervi beosztásával.

Külföldi hivatalos kapcsolatok:

A hírszerzés hivatalos kapcsolatainak másik nagy kategóriáját külföldön a fogadó ország állampolgárai, hivatalos személyei között kiépített kapcsolati kör képezi.

Ezek a hírszerzőtiszt fedőszerve (nagykövetség, kereskedelmi kirendeltség, konzulátus, Magyar Intézet, stb.) és a fogadó ország illetékes szervei között fennálló, vagy kiépíthető kapcsolatok és a fedőszerv hivatalos munkája során megismert más kapcsolatok, akik ugyancsak hivatalból illetékesek és kötelesek a felmerülő kérdéseket intézni.

A fentiekből következik, hogy a külföldi hivatalos kapcsolat mind tartalmában, mind jellegében eltér attól, amit a hazai hivatalos kapcsolatoknál megállapítottunk.

Ez esetben különböző társadalmi berendezkedésű országok hivatalos személyei közötti kapcsolatokról van szó. Közös (érdek) mindössze a két ország közötti kapcsolatok – gazdasági, politikai, kulturális, tudományos, stb. – fenntartása, valamint fejlesztése. Ez viszont mindenkor szorosan kapcsolódik a két ország közötti viszonyhoz, amely lehet baráti jellegű (pl. egyes fejlődő országok esetében), vagy csak a hivatalos diplomáciai kapcsolatokra korlátozódó. A kapcsolatot azonban minden esetben jelentősen befolyásolja a fogadó ország Magyarországhoz fűződő érdeke. Ennek megfelelően a külföldi hivatalos kapcsolatok megteremtése, ápolása és fejlesztése nagymértékben függvénye a két ország között fennálló kapcsolatok minőségének.

A MNK külpolitikájának alapelveiből fakad az a törekvés, hogy erősítse, bővítse együttműködését és szélesítse kapcsolatait a különböző társadalmi berendezkedésű országokkal.

A hírszerzés a maga sajátos eszközeivel igyekszik az állami, politikai törekvésekből adódó kedvező lehetőségeket kihasználni, a kedvezőtleneket pedig áthidalni a hivatalos kapcsolati kör építése során. Mielőtt azonban ennek gyakorlati kérdéseit vizsgálnánk, célszerű áttekinteni milyen érdekei fűződnek a hírszerzésnek a hivatalos kapcsolatok fenntartásához és állandó bővítéséhez. Ilyenek lehetnek:

- Fedő beosztásból származó feladatok ellátása:

A hírszerző tevékenység leplezésének, konspirálásának egyik igen fontos eszköze a fedőszervi beosztáshoz kapcsolódó feladatok pontos és szakszerű végrehajtása. A fogadó ország elhárító szervei elsődlegesen mindig azt igyekeznek megállapítani, hogy egy újonnan érkezett külképviseleti munkatárs mennyire szakértője a beosztásával járó területnek, illetve mennyiben szolgál az csak fedésnek a más irányú tevékenységéhez. Egy alapos hazai felkészülés, a fedőszervi munkakör ismerete, aktív mozgás a hivatalos kapcsolatok között, erősítheti a hírszerzőtiszt fedését, „bizonyíthatja”, hogy valóban diplomata, kereskedő, stb. beosztottról van szó. Ellenkező esetben az operatív háttérét hamar felfedik.

- A hivatalos kapcsolatok ápolása és bővítése közelíthet a hírszerző feladatok megoldásához.

Egy, már kialakult hivatalos érintkezés ritkán marad meg a szoros hivatalos keretben. Személyi szimpátia, valamiféle kölcsönös érdek, anyagi jellegű lekötöttség, érdeklődés felkeltése, stb. normális államközi kapcsolatok esetén is hozzájárulhat ahhoz, hogy a hivatalos érintkezés személyi jelleget öltson és közelebb vigyen a hírszerző feladatok megoldásához. Így a lefolytatott politikai jellegű beszélgetések túlléphetik a hivatalos információformálás kereteit, helyet kapnak abban személyi megjegyzések, értékelések, sőt tanácsok

is. Nem egy esetben előfordul, hogy hivatalos témában, annak ürügyével elkezdett beszélgetés eszmecserevé alakul, s olyan adatok, vélemények is elhangzanak, amelyek fontos információ tárgyát képezik a hírszerző számára.

- A hivatalos kapcsolatok jelentős része gyakran ugyanabban a társadalmi közegben mozog, mint a hírszerzőtiszt.

Lehetőséget nyújtanak erre a fogadások, diplomáciai, társadalmi, kulturális és szakjellegű (pl. kiállítás) rendezvények rendszeres látogatása, beleértve a szűkebb vacsora, ebéd meghívásokat is. Ilyen alkalmakkor a hivatalos kapcsolat a fogadó országot képviseli és a társadalmi érintkezésben közelebb hozhatja az operatív tisztet más helyi állampolgárokhoz, azok bemutatása révén. A hivatalos kapcsolat egyszerű üdvözlése kiválthatja azt a körülményt, hogy bemutassa a jelen lévő helyi személyiségeket. Tulajdonképpen hozzájárul ahhoz, hogy a hírszerző szélesebb körben ismerje meg különféle kategóriába tartozó személyeket, attól függően, hogy a hivatalos kapcsolata mennyiben megbecsült tagja a társaságnak. Ha állami tisztviselőről van szó, többnyire kellő színvonalú kapcsolatokkal rendelkezik kollégái, vagy a társadalom más rétegei körében. Olyan esetben, amikor a hivatalos kapcsolat nem állami tisztviselő, más motivációk kerülnek előtérbe.

- Fontos szempont az is, hogy a hivatalos kapcsolat esetenként kiinduló pontja lehet olyan kapcsolat kialakulásának, amely tovább fejleszthető és átalakítható társadalmi jellegűvé.

Előfordul, hogy az operatív tiszt személyes kapcsolata még fennáll a hivatalos ügyekben, de ezen túlmenően gazdagabban és sokrétűbben működik, mint társadalmi kapcsolat. Ez előnyöket jelent a hivatali ügyintézésben is. Gyorsabban és kedvezőbben intézik azokat, vagy őszintén feltárják az akadályokat, esetleg tanáccsal szolgálnak az elintézés módját illetően.

A hivatalos kapcsolatok megteremtésének és bővítésének módszerei:

A hivatalos kapcsolat megteremtésére a lehetőséget az operatív tiszt fedőbeosztása adja. Ennek megfelelően lehet az egyes intézményeket, szervezeteket megkeresni. A felkeresés mindenkor hivatalosan, a nyilvánosság előtt zajlik. Kitűnő alkalom a kapcsolatteremtésre (hivatalos) a bemutatkozó látogatás. Ilyenkor elegendő a bemutatkozás, de tartalmasabbá formálható, ha már néhány hivatalos ügyet is érintenek. Ez arra is jó, hogy érzékeltetni lehessen a fogadtatást, a kölcsönös szimpátia, vagy érdektelenség jeleit. A bemutatkozó látogatások csak alkalmat kínálnak, amelyek tartalommal való megtöltése a hírszerző feladata.

Az első kapcsolatfelvétel sok vonatkozásban formálisnak tűnik. Ugyanakkor fontos felmérő jellege van. A bemutatkozás elvégzésével a folyamat nem fejeződik be. Az államapparátusban különböző okok miatt végbemenő változások – áthelyezés, külföldi megbízás, előléptetés, stb. – időszakonként újból lehetővé teszik bemutatkozó látogatás szervezését az új személynél. Itt már nem az eredeti bemutatkozó jelleg dominál, hanem a helyzet jobb ismeretében a megismerkedésre való törekvés, valamint az, hogy milyen módon lehetne az ügyekben a folyamatosságot biztosítani. Előfordulhat, hogy amíg az előző hivatalos kap

csolat nem tudott túllépni a formális kereteken, most a hírszerző szerteágazóbb helyi ismeretek birtokában – ezáltal előnyösebb helyzetben – több eredményt érhet el, mint korábban. Ezért is érdemes kihasználni az így felmerülő új lehetőségeket.

A hivatalos kapcsolat ápolása:

Annak ellenére, hogy az ilyen kapcsolat alapjai szűkebbek, mint a társadalmi kapcsolaté (és elsősorban a mi érdekeinket szolgálják), szükséges úgy formálni, hogy tartalmassá tegyük, s egyes esetekben pedig tovább fejleszthetővé váljon, ezzel segítse a hírszerző feladatok megoldását. E célból a hivatalos kapcsolat erősítésére valamennyi rendelkezésre álló lehetőséget érdemes kihasználni. Ez kezdődhet azzal, hogy biztosítjuk munkájukhoz azokat az országunkkal kapcsolatos információkat, anyagokat, amelyek nemcsak bővítik ismereteiket, hanem meg is könnyítik munkájukat. Anyagokkal történő rendszeres ellátás mellett, esetenként közvetlenül is érdemes tájékoztatni őket a közös munkával összefüggő fejlődésről, változásról. Mindez egy-egy személyes találkozó alapját képezi, ami nélkül nem alakulhat ki érdemi kapcsolat.

A hivatalos érintkezés során egy idő után elkerülhetetlen, hogy a család, a magánélet gondjai, örömei ne kerüljenek szóba. Az erre épülő apróbb szívességek és figyelmességek ugyancsak nyomot hagynak a kapcsolatban.

Nagyon lényeges az együttérzés kifejezése, amikor a hivatalos kapcsolat erre rászorul. Az állami tisztviselők, intézmények munkatársai esetenként ki vannak téve a politikai változások, ingadozások negatív hatásainak. Leváltás, áthelyezés, stb. jelzi a változást, amely gyakran csak átmeneti – bár évekig eltarthat, – de mindenképpen fájdalmas. Ilyenkor az együttérzést kifejező gesztus hallatlanul sokat jelenthet.

A hivatalos kapcsolat ápolásában döntő tényező a hírszerző kezdeményezése. Hivatalos ügyekben ürügyet találni a kapcsolat felkeresésére nem mindig egyszerű. Ilyen esetekben az ötletességre kell támaszkodni, megfelelő ürügyet kell keresni a látogatásra – számítva arra, hogy hivatalos feljegyzés készül a látogatásról. Ez lehet konzultáció kérés, otthonról érkezett javaslat megbeszélése mielőtt a hivatalos úton elindítanák, fontos hazai információ, vagy anyag, amiről úgy gondolható, hogy érdekelni fogja. Lehet jövőbeni elképzeléseink kötetlen eszmecsereje és sok más ürügy, amely a kapcsolatok adott szintjén kialakíthatók. Amennyiben indokolt, a kiküldő szervet is igénybe lehet venni otthoni lehetőségek feltárása céljából.

A hivatalos kapcsolatok kezelésénél általában szem előtt kell tartani, hogy az országaink közötti kapcsolat bővítése, a kölcsönös előnyökre számottartó ügyek előmozdítása az esetek nagy többségében akkor kerül megoldásra, ha szorgalmazzuk. Kevés kivételtől eltekintve – különböző okok miatt – partnereink csak akkor szorgalmazzák egy-egy, a kapcsolat szélesítését szolgáló ügy elintézését, ha abban kifejezetten érdekeltek. Ez a helyzet különösen a fejlődő világban érvényes, ahol még az államapparátus kényelmessége is növeli a passzivitást. Számolva az ilyen körülményekkel, a hivatalos kapcsolatok megkeresését, ezen belül ügyeink intézését minden esetben nekünk kell szorgalmazni. Éppen ez kedvező abból a szempontból, hogy a hírszerző aktivitása, a hivatalos kapcsolatok látogatásának gyakorisága természetesnek tűnjön, a fogadó ország hivatalos szervei előtt elfoga-

dott gyakorlattá váljon. Így azután a hírszerző mozgása, aktivitása az elhárítás szeme előtt is mint természetes és a helyzetéből fakadó tevékenység nyer elfogadást.

A hivatalos kapcsolatok fenntartásának néhány sajátossága:

A hivatalos kapcsolatok fenntartásának van néhány olyan vonása, amelyet munkánk során állandóan figyelembe kell venni, mind idehaza, mind külföldön. Néhány lényegesebb:

- A hírszerző szerv, az egyes operatív tiszt, valamint a hivatalos kapcsolat között nincs semmiféle alá- és fölérendeltségi viszony. A kapcsolat fenntartása mindkét félnek hivatali joga és kötelessége, s a teljes egyenlőség alapján nyugszik. Ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy az előzőekben vázolt tartalommal meg tudjuk tölteni. Ehhez el kell érni, hogy a kapcsolatunk saját személye, vagy munkája szempontjából is hasznosnak, értékesnek tekintse e kapcsolatot, amely viszont nem képzelhető el a kölcsönös tisztelet és segítő szándék nélkül.
- Ahhoz, hogy idehaza a hivatalos kapcsolatokkal eredményes együttműködés tudjon kialakulni, természetes követelménynek kell tekinteni, hogy az operatív szerv részéről olyan személy tartsa a kapcsolatot, aki felkészültség, szakma és terepismeret szempontjából partner tud lenni és érdemi intézkedési, döntési hatáskörrel rendelkezik azokban a kérdésekben, amelyekre az együttműködés kiterjed. Amennyiben ez nem áll fenn, a kapcsolatot tartó szükségszerűen összekötő szerepet tud csak betölteni, – ami természetesen nem lebecsülendő, – de az érdemi kérdések intézéséhez másokat is be kell vonni. Éppen ezért, amikor döntünk arról, hogy egy adott intézménnyel, vagy személlyel ki tartson fenn hivatalos kapcsolatot, ezt is alaposan mérlegelni kell.
- Miután hazai vonalon a hírszerző szerv nevében, külföldön pedig a fedőszerv nevében hivatalos minőségben tárgyalunk ezen partnereinkkel, ők a megállapodásokat, esetleg intézkedéseket egyeztetettnek tekintik, s amennyiben szükségesnek tartják, jelentik feletteseiknek, illetve e megállapodások szellemében cselekszenek. Ebből következik, hogy az operatív tisztnek is hasonló jelentési kötelezettsége van idehaza természetesen illetékes felettesei, külföldön pedig a fedőszerv illetékes vezetője felé. Ennek elmulasztása súrlódásokat, esetleg komolyabb zavarokat okozhat a hírszerzés és egyéb szervek, vagy a fedőszerv és a fogadó ország között. (Nem megengedhető például, hogy a külkereskedelmi kirendeltségen dolgozó operatív tiszt, vagy TM megbeszélést folytat a fogadó ország Külkereskedelmi Minisztériumának munkatársával, s erről nem tájékoztatja a kirendeltség vezetőjét. Rendkívül kellemetlenné válhat, ha a fogadó ország Külkereskedelmi Minisztériumának egyik, vagy másik vezetője a kirendeltségünk vezetőjével való tárgyalás során hivatkozik a beosztottaik között lefolytatott megbeszélésre, s erről a kirendeltség vezetője semmit sem tud. Egy ilyen körülménynek szinte természetes következménye, hogy megromlik a kapcsolat a fedőszerv vezetője és az operatív egység között, ami viszont rendkívül megnehezíti a későbbi munkát.)

A BM III. Főcsoportfőnök-helyettesének utasítása, amely az információs munkát szabályozza, ezzel kapcsolatban kategórikusan kimondja:^{4/}

„A nem minősített kapcsolatokról, vagyis a hivatalos kapcsolatokról eredő – és felhasználható – információkat a hírszerző tisztek fedőszervi jelentős munkájukban értékesítik. A Központ erről nem igényel tájékoztatást.”

Hazai vonatkozásban külön is bonyolítja a kérdést az a körülmény, hogy a partner intézmények, minisztériumok, vállalatok belső biztonsága, az ezzel kapcsolatos együttműködés, stb. nem a hírszerzés hatáskörébe tartoznak. A Belügyminisztérium ezzel összefüggő jogait és kötelességeit más állambiztonsági szervek gyakorolják. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy hivatalos kapcsolatunk mindenkor pontosan ismerje, melyek azok a kérdések, amelyek intézésében illetékesek vagyunk.

A hírszerző szerv gyakran egyeztet a hazai intézményekkel, – KÜM, KKM, vállalatok, stb. – a külföldre helyezendő személyeket. Megállapodnak, hogy egy adott országba, adott munkakörbe kit helyezzenek ki. Ez a megállapodás azonban nem mentesíti a kiküldő szervet azon kötelezettsége alól, hogy a BM Titkárságon keresztül hivatalosan is megkérje a BM hozzájárulását a kihelyezéshez.

Természetesen a hírszerzés vezetői folytathatnak olyan tárgyalásokat hazai szervekkel, ahol az egész Belügyminisztériumot képviselik, ha erre megfelelő utasítást, vagy felhatalmazást kaptak. Alsóbb szinten azonban ez nem gyakorlat.

Hangsúlyozni kell, hogy ezen eljárási mód kimondottan a hivatalos kapcsolatokra vonatkozik, s nem alkalmazható és nem alkalmazandó a HKK-ok egyéb kategóriáira.

2) Társadalmi kapcsolatok:

A HKK-ok leglényegesebb elemét a hírszerző munka szempontjából, mindenekelőtt külföldön, vitathatatlanul a társadalmi kapcsolatok köre képezi. Ezért szükséges, hogy pontosan meghatározzuk a fogalmat és körültekintően megvizsgáljuk e kategória jelentőségét, felhasználásának sokrétűségét.

Társadalmi kapcsolatnak nevezük az olyan személyt, akivel a hírszerzőtiszttel, vagy titkos munkatárs idehaza, vagy külföldön, esetleg hazai bázisról külföldön, folyamatosan kapcsolatot tart fedéssel, vagy fedés nélkül és segítségét igénybe veszi a hírszerző feladatok végrehajtásához.

Nem tekinthető társadalmi kapcsolatnak az olyan személy, akivel nem biztosítható a rendszeres találkozás, vagy aki nem hajlandó semmilyen segítséget nyújtani sem nyílt, sem burkolt formában a mindenkori hírszerző feladatok megoldásához. A társadalmi kapcsolat fogalmának tehát alapkövetelménye a rendszeresség és segítőkészség.

Az állambiztonsági szervek tömegkapcsolatának szélesítésével foglalkozó belügyminiszteri parancs egyértelműen kimondja:⁵⁷

„Az állam elleni és politikai jellegű bűncselekmény eredményes megelőzése és felderítése érdekében az állambiztonsági szempontból érdekelt területeken az operatív tisztek alakítsanak ki folyamatos együttműködést olyan személyekkel (továbbiakban: tár

sadalmi kapcsolat), akik elhelyezkedésük, lehetőségük és alkalmasságuk alapján képesek az állambiztonságot érintő kérdésekben rész-, vagy kiegészítő információkat szolgáltatni az adott területen jelentkező egyes jelenségekről, eseményekről, személyekről. Társadalmi kapcsolatként történő együttműködés csak hazafias meggyőződésű, a szocializmushoz hű állampolgárokkal, az önkéntesség elve alapján alakítható ki.”

Teljesen logikus, hogy az idézet utolsó mondata egyértelműen a hazai bázison kiépített társadalmi kapcsolatokra vonatkozik. A hírszerzés külföldök kiépített társadalmi kapcsolataival történő együttműködés alapját nem hazafias meggyőződés, hanem valami más érdek motiválja, amelyet a későbbiek során részletesen fogunk elemezni.

A társadalmi kapcsolatokkal foglalkozva szükséges megjegyezni, hogy külföldön gyakran összekeverednek nemcsak a fogalmak, hanem a kapcsolati kör hovatarozása is. Figyelembe véve a körülményeket, a hírszerző és a fedőszervi tevékenység szoros kapcsolatában, néha valóban nehéz és nem is mindig lehet éles határvonalat húzni a különböző típusú kapcsolatok között, főleg akkor, ha a kapcsolat éppen egyik kategóriából a másikba történő átmenet szakaszában van. Mindezekkel együtt is szükséges, hogy a lehető legpontosabban körülhatároljuk, megkülönböztessük a hírszerzés kapcsolati körét a fedőszervi kapcsolati körtől. E munkához segítséget nyújt a BM III. Főcsoportfőnök-helyettesének 1983. január 1-én életbe lépett utasítása. Igaz ez az utasítás az információszerző munkát szabályozza, s nem tér ki a társadalmi kapcsolati kör felhasználásának egyéb területeire, mégis segítséget nyújt a fedőszervi és hírszerző jellegű kapcsolatok különböztetéséhez. Az utasítás III. fejezete, amely az információs munka minőségi javításának kérdéseit vizsgálja, leszögezi:^{6/}

„1. Ezért a bizalmas és titkos információk szerzése érdekében felül kell vizsgálni a hírszerző egység teljes kapcsolati körét. Az eddig kialakult és várható kapcsolati szint, továbbá pozíciójuk, valamint a tőlük kapott információk alapján válasszák külön, kik minősülnek hírszerző kapcsolatnak és kik a fedőszervi hivatalos kapcsolatok.

A hivatalos – fedőszervi munkával járó – körbe kell sorolni azokat a kapcsolatokat, akiktől nem várható, hogy titkos információkat kapunk.

Hírszerző (bizalmi) kapcsolatnak minősülnek azok, akikkel a hírszerző tisztnek, titkos munkatársnak, ügynöknek mélyebb a viszonya, amelyet úgy ítélünk meg, hogy minőségileg több a hivatalosnál; pozíciójuk alapján titkos információk birtokában vannak, a velük való kapcsolat alapján pedig hajlandók is ilyeneket nekünk átadni, illetve akiknél ezeknek a feltételeknek a kialakítására reális remény van.”

A kapcsolati kör fentiekben jelzett felülvizsgálata, nem módosítja az egyes kategóriákat, csak pontosan körülírja, kit melyik kategóriába lehet és célszerű sorolni.

A társadalmi kapcsolati körön belül gyakran megkülönböztetünk alkategóriákat, részben az általuk betöltött funkció, részben a kapcsolat minősége, mélysége alapján.

Funkció alapján:

- információs kapcsolat,

- kutató, feldolgozó munkában részt vevő kapcsolat,
- bemutató kapcsolat,
- befolyásoló kapcsolat,
- aktív intézkedésekhez felhasználható kapcsolat,
- az operatív munkát fedő (vatta) kapcsolat.

Minőség alapján:

- bizalmi kapcsolat,
- operatív társadalmi kapcsolat.

A társadalmi kapcsolatok körének súlyát, jelentőségét akkor tudjuk igazán értékelni és érzékelni, ha felhasználhatóságuk sokoldalúságát, azaz az általuk betöltött funkciókat vizsgáljuk meg.

Szükséges megjegyezni, hogy noha igyekszünk csoportosítani a társadalmi kapcsolatokat, ezt rugalmasan kell értelmezni, hiszen ugyanaz a személy egyidőben több funkciót is betölthet. Ez azt jelenti, hogy társadalmi kapcsolatainkat nem szabad beskatulyázni, hanem állandóan tanulmányozni kell lehetőségeiket, segítőkészségüket, hogy minden területen maximálisan hasznosítsuk őket.

Információs kapcsolatok:

Információs kapcsolatnak tekintjük azt a személyt, aki rendszeresen ad bizalmas, belső használatra készült, vagy háttér információkat, esetleg dokumentumokat a hírszerzést érdeklő politikai, gazdasági, katonai, tudományos-műszaki, stb. kérdésekről, vagy a fogadó ország intézményeire, azok működési mechanizmusára vonatkozóan.

Információs kapcsolataink jellemző vonása – főleg akkor, ha megfelelő tudatossággal és célirányosan építettük ki, – hogy tevékenységük, a fogadó országban elfoglalt társadalmi pozíciójuk alapján számos bennünket érdeklő információ hordozói. Megfelelő kapcsolat kialakulása lehetővé teszi, hogy információs kapcsolatunk ezen ismereteit elmondja, részben, vagy egészben megossza velünk, s ilyen formában hozzájáruljon mindenkori hírigényeink kielégítéséhez.

Világosan látni kell azonban, hogy az információs kapcsolati kört rendkívül céltudatosan, a hírszerzés mindenkori hírigényeit figyelembe véve kell kiépíteni, s nem szabad megelégedni a kapcsolatok spontán kialakulásával. A BM III. Főcsoportfőnök-helyettesének utasítása leszögezi:^{7/}

„... az információ megszerzésére olyan forrásnál kell kísérletet tenni, aki döntéshozatali centrumban van, vagy ahhoz hitelt érdemlően közel áll, alaposan ismeri a (hírigényekből fakadó) kérdést, ezt illetően titkok birtokában van és várhatóan az megszerzhető tőle.”

Azt is el kell fogadni, hogy a kapcsolat jellegét (funkció) nem, csak milyenségét, azaz a mélységét módosítja az a sokféle variáció és módszer, ahogyan partnerünk az információt elmondja, megosztja velünk. Van ahol a kapcsolat mélysége lehetővé teszi a nyílt kérdést,

van ahol csak burkoltan tudjuk a bennünket érdeklő kérdést megközelíteni, s igen gyakran a partnerünkkel folytatott vitában elhangzott érvelés képezi az információt. Az információszerezés módszereit e tanulmányban érdemben nem vizsgáljuk, az egy másik önálló téma tárgyát képezi (sőtét információszerezés).

Annyit azonban meg kell állapítanunk, hogy az információ értékét nem az határozza meg, hogy milyen módszerrel szereztük, hanem az, hogy mennyire pontos és megbízható választ ad a bennünket érdeklő kérdésre.

Ugyancsak szükséges rögzíteni, hogy az információs kapcsolatok szerteágazó kört képeznek, s nemcsak azokat kell információs kapcsolatoknak tekinteni, akik a hírigényeink megválaszolásában segítenek, hanem azokat is, akik olyan operatív jellegű információkat szolgáltatnak, melyek a hírszerző munka szervezését segítik elő. Ilyenek lehetnek pl. a hírszerzést érdeklő objektumokra, azok tevékenységére, alkalmazottaira, az operatív ügynökhelyzetre, rendőri és állambiztonsági szervekre, stb. vonatkozó adatok.

Az információs kapcsolatokkal való eredményes foglalkozás rendkívül nagy rugalmasságot, felkészültséget igényel az operatív tiszttól. Ki kell tapintani, melyek azok a kérdések, amelyekről nem szívesen beszél, melyek azok a kérdések, amelyekről érdemi és melyek azok, amelyekről csak felületi ismeretei vannak. Bizonyos idő után azt is érzékelni lehet, hogy az egy-egy kapcsolattól szerzett adatok, információk milyen mértékben helytállóak. Ha tévesek, szándékos félreinformálásra van szó, vagy pedig a kapcsolat maga is félre, vagy rosszul informált.

Mindezekből logikusan következik, hogy az információs kapcsolatokkal való foglalkozás felelősségteljes munka, nagy körültekintést, s az egyes találkozóakra alapos felkészülést igényel.

Hírforrás (vagy egyszerűen csak forrás):

Hírforrásnak nevezük azon személyek és adathordozók összességét, akiktől és amelyek-től az állambiztonsági szervek az érdeklődési körükbe tartozó információkat, adatokat szerzik.

Ez a fogalom szélesebb területet ölel fel, mint amelyet a társadalmi kapcsolati körön belül vizsgálunk.

A hírforrás személyi, tehát a társadalmi kapcsolati körhöz tartozó része, funkcióját tekintve megegyezik a hírszerzésnél általában alkalmazott információs kapcsolat fogalmával.

Kutató, tanulmányozó kapcsolatok:

A hírszerző szervezet, vagy hírszerző tiszt nem bízhatja a véletlenre, hogy látókörébe kerüljenek azok a személyek, akik feladatainak megoldásához nélkülözhetetlenek. Különösen fontos az a feltáró munka, amelynek alapján megismerjük azokat a személyeket, akik számításba vehetők hálózatépítés szempontjából, s amelyek lehetővé teszik, hogy az így felmerült személyek céltudatos és tervszerű feldolgozását megszervezzük. E munkában rendkívül jelentős bázist képez a jól kiépített társadalmi kapcsolati kör, amely nemcsak

elsődleges információkat tud szolgáltatni, hanem a találkozások során folyamatosan adhat újabb és újabb adatokat az általa ismert és bennünket érdeklő személyekről. Emberi tulajdonság, hogy mindenki szeret jólétesülni, véleményt alkotni és mondani. E körülmény kihasználása annál inkább lehetséges, mivel az így elhangzott adatok, információk általában nem képeznek semmiféle államtitkot, tehát a társadalmi kapcsolat nyugodtan beszélhet róla, anélkül, hogy bármilyen rendelkezést, vagy utasítást megsértene. Az aprólékosan összegyűjtött adatok azonban egy ponton már lehetővé teszik, hogy érdemi operatív intézkedést tervezzünk és szervezzünk meg.

Ennek szellemében:

kutató, feldolgozó kapcsolatnak nevezünk azokat a személyeket, akik széleskörű ismeretekkel rendelkeznek a fogadó ország azon társadalmi köreiből, amelyek a hírszerzés érdeklődési körét, kutató bázisát képezik és készek segítséget nyújtani ezen körökhöz tartozó személyek megismeréséhez.

Miután e kapcsolataink előtt valódi szándékainkat nem fedhetjük fel – hiszen velük nincs operatív együttműködés – kéréseinket, igényeinket burkoltan (sötétben), fedőszervi tevékenységünkkel legalizálva kell mindenkor megközelíteni. E munka eredményessége általában attól függ, hogy az operatív tiszt milyen rugalmas, leleményes, milyen elfogadható háttérrel biztosít érdeklődésének megalapozásához. Rendkívül fontos, hogy sohasem egy személyről, hanem egy csoportról, vagy rétegről érdeklődjünk. Ezzel rejteni tudjuk bizonyos mértékig kapcsolatunk előtt, hogy konkrétan ki az a személy, aki elsősorban érdekel bennünket.

- Legenda lehet egy gazdasági vonalon dolgozó hírszerző tisztnek, ha olyan gazdasági szakemberek, üzletemberek iránt érdeklődik, akik elősegíthetik a két ország közötti gazdasági kapcsolatokat. Ez esetben teljesen logikus, hogy nemcsak személyi adatokat és beosztást kér az operatív tiszt kapcsolatától, hanem elsődleges jellemzést is.
- Jól bevált gyakorlat, hogy kapcsolatainkat tájékoztatjuk a magyar vonatkozású rendezvényekről, pl. egy ismert magyar személyiség előadása a fogadó ország és Magyarország huszadik századi kapcsolatainak alakulásáról, s arra kérjük segítsen összeállítani azoknak a személyeknek a listáját, akiket a fenti téma érdekelhet és célszerű az előadásra meghívni. Természetesen tényleges rendezvényhez kell igazodni.
- Gyakran alkalmazott módszer, hogy bennünket érdeklő személy cikkére, nyilatkozatára, könyvére, stb. hivatkozva kezdünk el beszélgetést kapcsolatunkkal, aki sokszor kérdés nélkül, de kérdésre minden bizonnyal elmondja véleményét a cikk szerzőjéről, nyilatkozóról, a könyv írójáról. Ezekre a kérdésekre a későbbiek során is vissza lehet térni, párhuzamot vonva, vagy szembeállítva más cikkek szerzőivel, könyv írójával, stb., tehát kialakítható a folyamatos érdeklődés háttere.

Bemutató kapcsolat:

Egy külföldi rezidentúrára kihelyezett hírszerző tiszt nem nélkülözheti az olyan kapcsolatokat, akik szerteágazó ismeretségi körrel rendelkeznek a fogadó ország azon köreiből,

amelyek a hírszerző tiszt legális és operatív munkájának bázisát képezik. A jól megválasztott és jó pozícióban lévő kapcsolat nemcsak be tud vezetni egy meghatározott körbe, vagy személyhez, hanem saját súlyával a miénket is növelni tudja. Egészen másként fogadják az NSZK-ban pl. azt a közgazdasági kérdésekkel foglalkozó magyar diplomatát, akit a fogalommá vált öt nagy gazdaságkutató intézet egyikének vezetője mutat be beosztottainak, vagy más intézetek munkatársainak, mint azt, aki „csupán” követségi beosztására való hivatkozással kér megbeszélésre lehetőséget. Hasonlóan más lesz a fogadtatása annak a tudományos-műszaki kérdésekkel foglalkozó diplomatának is, akit mondjuk Svájcban a CIBA gyógyszergyár egyik vezetője „barátjaként” mutat be tudományos körökben.

A bemutató kapcsolatok jelentősége tehát elsősorban talán nem is mindig abban van, hogy bemutatja a hírszerző tisztet az őt érdeklő személyeknek – esetenként a kapcsolat nélkülük is megteremthető, – hanem abban, hogy súlyt ad a hírszerző tisztnek, s ezzel megkönnyíti és meggyorsítja személyének elfogadtatását a célbavett körben, vagy személyeknél.

Befolyásoló kapcsolat:

Befolyásoló kapcsolatnak nevezzük azon személyeket, akik pozíciójukat, tekintélyüket igénybe véve elősegítik egy-egy számunkra (a MNK, vagy a szocialista országok közössége) kedvező döntés, vagy intézkedés meghozatalát, vagy kedvezőtlen döntés, intézkedés megakadályozását.

Országok közötti kapcsolatokban gyakran előfordul olyan eset, amikor az egyik országnak érdeke fűződik ahhoz, hogy egy adott konkrét kérdésben a másik ország, vagy annak egyes intézménye milyen döntést, milyen intézkedést fogadosít. A világ legtermészetesebb dolga, hogy ilyen esetekben a szocialista országok, így a MNK is, igénybe veszi a rendelkezésre álló eszközöket, közöttük a hírszerzés által biztosított lehetőségeket is, hogy számára kedvező intézkedés, vagy döntés meghozatalát segítse elő.

A befolyásolási akciókkal összefüggésben egyértelműen megállapítható, hogy kapcsolataink akkor nyújtják a legnagyobb segítséget egy-egy tervezett intézkedésünkhöz, ha abban ők maguk is érdekeltek, vagy azonos platformra kerültek velünk.

Aktív intézkedéseket elősegítő kapcsolatok:

Hírszerző szervünk felhasználja a rendelkezésére álló eszközöket, lehetőségeket az ellenség bomlasztására, számára kedvezőtlen elképzelések, tervek, folyamatok megzavarására, s kedvező irányba történő terelésére. E munka sajátosságából adódik, hogy az intézkedések megvalósításához a hírszerzés mindenekelőtt saját munkatársait, a legmegbízhatóbb hálózatát és a rendelkezésére álló technikai eszközöket veszi igénybe. Ez azonban nem zárja ki, hogy a HKK-okat is felhasználja ott és olyan mértékben, ahol erre lehetősége van és a körülmények megengedik. Eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a HKK-ok jól felhasználhatók egyes részfeladatok végrehajtására, az akciók hatásának ellenőrzésére, sőt az is előfordul, hogy HKK-tól származik az aktív intézkedés alap gondolatát képező információ. Megjegyzendő, hogy a befolyásoló kapcsolat is az aktív intézkedések egyik területén működik, s csak didaktikai megfontolásból foglalkoztunk vele külön pontban.

A HKK-okra tehát ezen a vonalon is építeni kell, természetesen reálisan értékelve ezen kategória lehetőségeit és korlátait.

Az operatív munkát védő kapcsolatok:

Külföldön, legális fedéssel (diplomáciai, kereskedelmi, vendégtanár, stb.) végzett hírszerző munka szervezésénél mindenkor figyelembe kell venni, hogy a fogadó ország elhárító szervei ellenőrzés alá vonják munkatársainkat, igyekeznek kiszűrni kik azok, akik hírszerzéssel foglalkoznak, majd megkísérlik feltárni, megszakítani konkrét hírszerző tevékenységüket. Ezért munkánkat tudatosan úgy kell szervezni, hogy megnehezítsük, tévutakra vezessük az elhárító szerveket, s ezzel segítsük elő munkánk végzésének jobb feltételeit. A hírszerzés története (nemcsak a magyar, hanem általában) bizonyítja, hogy a legjobban szervezett, sok operatív eszközre támaszkodó elhárító szerv sem képes minden ellenségnek, vagy ellenőrzendőnek minősített külföldi személyt (pl. összes szocialista kiküldött egy kapitalista országba, amelyhez hozzá kell számítani még számos fejlődő országot, sőt esetenként még szövetségest is – az AEÁ-ban pl. gyakran ellenőrizték még a francia diplomátákat is) állandó jelleggel ellenőrzés alatt tartani, különösen akkor, ha az ellenőrzendő személyek sok kapcsolattal rendelkeznek a fogadó ország legkülönbözőbb társadalmi rétegeiben. Ebből kiindulva szükséges, hogy egy hírszerzőtiszt mint egyed és a rezidentúra, mint egység, rendkívül szerteágazó kapcsolati kört építsen ki. Egyértelműen le kell szögezni, hogy a hírszerző munka érdekében minden olyan fedőszervi törekvést támogatni, segíteni kell, amely a kapcsolati kör bővítését eredményezheti, függetlenül attól, hogy az egyes munkatársakkal van-e, vagy sem operatív kapcsolatunk.

Rendkívül eredményesen tölthetik be a kapcsolat („vatta”)* szerepét azon ismerőseink, akik jó pozícióban vannak, s hajlandók velünk kapcsolatot fenntartani, de segítőkészségük nem éri el azt a szintet, hogy érdemben hasznosítani is tudnánk más vonatkozásban őket. Tehát „vatta” kapcsolatnak nem a jelentéktelen, semmiféle pozícióval, társadalmi súllyal nem rendelkező, periférikus kapcsolatokat kell tekinteni, hanem azokat, akiknek mindez meg van, de nem hajlandók más vonatkozásban felhasználható segítséget nyújtani. Minél több, titkos információ birtokában lévő „vatta” kapcsolatunk van, az elhárítás erejét annál inkább szét tudjuk húzni, el tudjuk terelni.

Szükséges rámutatni e kérdéssel összefüggésben arra is, hogy a szerteágazó társadalmi kapcsolati kör nemcsak a hírszerző tiszt munkáját könnyíti meg és teszi biztonságosabbá, hanem az elhárító szerveknek is nagyobb lehetőséget biztosít arra, hogy saját ügynökeiket bevezessék a hírszerző tiszt mellé, részben annak ellenőrzésére, rosszabb esetben a hírszerzésünk hálózatába történő beépülés céljából. Mindez kötelezően előírja a hírszerzőtiszt számára, hogy kapcsolati körét – beleértve mindhárom kategóriát: hivatalos, társadalmi, alkalmi – állandóan tanulmányozza abból a szempontból, hogy közülük kik lehetnek az ellenséges szervek ügynökei. Ezek kiszűrése nélkül bizonytalan értékűvé válik az e körből szerzett információ, sőt, az e körből feldolgozott és beszerzett ügynök is.

Bizalmi kapcsolatok:

* „vatta” kifejezés op. zsargon.

A bizalmi kapcsolat a társadalmi kapcsolati körön belül megkülönböztetett helyet foglal el, annak ellenére, hogy funkcióját tekintve nincs eltérés.

Amiért mégis külön választjuk, azt a kapcsolat minősége, mélysége, s ennek eredményeként az adott személy felhasználhatósága indokolja. E kapcsolatokra jellemző, hogy tudatosan adnak információkat, általában fedő munkakörhöz kapcsolódóan.

Ennek értelmében:

bizalmi kapcsolatnak tekinthető a társadalmi kapcsolati körhöz tartozó azon személy, akivel rendszeres kapcsolatot tartunk, tudatosan bizalmas információkat, tájékoztatókat ad a fedőmunkakörrel összefüggő és legalizált, a hírszerző célokat szolgáló kérdésekben.

A tudatosság természetesen nem az operatív szervekkel való tudatos együttműködésre utal, hanem minden esetben a fedőszervre, amely alatt a hírszerzőtisz, vagy TM az operatív munkát végzi. A bizalmi kapcsolat úgy tudja, hogy a vele bizalmas kapcsolatban lévő hírszerzőtisz, vagy TM legális hivatali munkáját segíti elő bizalmas információival is. A bizalmi kapcsolat többnyire nem is gondol arra, – vagy ha igen, akkor is kényelmesebb neki elhessegetni az ilyen gondolatokat, mint tudatosan szembenézni és vállalni annak esetleges következményeit – hogy diplomata, külkereskedő, stb. ismerőse hírszerzéssel foglalkozik.

Mindezek a körülmények egyértelművé teszik, hogy a kapcsolati kör ezen értékes részével rendkívül körültekintően és céltudatosan kell foglalkozni. Már maga a kiépítés is gondos és tervszerű munkát igényel, mivel az ilyen kapcsolatok nem maguktól jönnek, hanem szívós munka eredményeként alakulnak ki. A kapcsolattartás során újra és újra meg kell győzni partnerünket arról, hogy segítsége jó ügyet szolgál (természetesen annak szellemében, ami az együttműködés alapját képezi), megfelelő komolysággal és bizalmasan kezeljük mind magát a kapcsolatot, mind az általa elmondott információkat. A legmesszebbmenőkig biztosítani kell a diszkréciót. A bizalmi kapcsolatokkal való találkozókra minden alkalommal alaposan fel kell készülni. Pontosan kell tudni, hogy milyen információkat kívánunk tőle kapni, milyen további feladatokkal kívánjuk megbízni, milyen kérdésekben kívánunk mi tájékoztatást, vagy segítséget adni. A kapcsolatnak állandóan éreznie kell, hogy fontosnak tartjuk, amiben tudjuk mi is segítjük, nemcsak ő minket. Különös gonddal kell vizsgálnunk mindig a konspiráció kérdését. Olyan ütemben kell előre haladni, ami a kapcsolatot nem riasztja el, de az adott szinten a legnagyobb biztonságot jelenti.

A bizalmi kapcsolatok kialakítása és velük való foglalkozás során állandóan szem előtt kell tartani azt a lehetőséget, hogy igen gyakran kerülnek ki tippek, beszervezési jelöltek is ebből a kategóriából. Ilyen értelemben a hálózatunk konspiráltsága, szilárdsága és ütőképessége is függ attól, hogy a kapcsolatainkkal milyen szakszerűen és előrelátóan foglalkozunk már ebben a szakaszban. Mindezek együttesen indokolják, hogy megkülönböztetett figyelmet fordítsunk a bizalmi kapcsolatokra.

Operatív társadalmi kapcsolat:

Az operatív hírszerző tevékenység gyakorlati szóhasználatában sűrűn előfordul az „operatív társadalmi kapcsolat” megnevezés. A HKK-ok különféle kategóriáinak meghatározása, a fedőszerv és a hírszerzés céljaira felhasználható társadalmi kapcsolatok különbözősége felveti annak a tisztázását, hogy mit értünk operatív társadalmi kapcsolat alatt, illetve azt, hogy ennek a kategóriának van-e önálló létjogosultsága.

A társadalmi kapcsolatoknak az előzőekben részletezett kategóriái: információs kapcsolatok, kutató-, tanulmányozó kapcsolatok, bemutató kapcsolatok, befolyásoló kapcsolatok, aktív intézkedésekre használható kapcsolatok, stb.

A felsoroltak mindegyike az operatív tevékenység egy-egy részfeladatával van összefüggésben. Tehát olyan társadalmi kapcsolat, amely operatív célt és érdeket szolgál. Ennek következtében nem keverhető össze – bár átfedések elkerülhetetlenek – a fedőszerv társadalmi kapcsolati rendszerével, amely nem operatív célt követ, hanem a fedőszerv feladatainak jobb ellátását szolgáló eszközként alakul ki. Közvetett operatív hasznossága természetesen ennek is van, elsősorban a hírszerző védelme szempontjából, amennyiben segíti a fedőmunka kifogástalan elvégzését és a mellette folyó hírszerző tevékenység leplezését. Olyan vonatkozásban is lehet jelentősége, hogy állandó megújulása révén újabb személyek kerülnek a hírszerzés látókörébe, ahonnan, amelyből a legértékesebbek mindig kiemelhetőek és a rezidentúra HKK-tai közé vonhatók.

Mindezek figyelembe vételével az operatív társadalmi kapcsolatot nem tekinthetjük önálló kategóriának, hanem gyűjtőfogalomként használható, hogy elkülönítsük az operatív célú társadalmi kapcsolatokat a fedőszervi kapcsolatoktól. Önálló kategóriaként viszont az előzőekben megvizsgált minőségében jelenik meg, tehát információs, kutató, vagy bemutató, stb. kapcsolat formájában.

Hazai társadalmi kapcsolatok külfölditől eltérő funkciói:

A társadalmi kapcsolatok felhasználhatóságáról, funkcióiról eddig elmondottak egyértelműen a külföldön kiépített társadalmi kapcsolatokra vonatkoznak.

Általában megállapíthatjuk, hogy az idehaza kiépített társadalmi kapcsolatok feladata, funkciója rendkívül hasonló az előzőekben vázoltakhoz.

Ugyanúgy részt vesznek az információszerzésben (bár az információ tárgya más, legtöbbször a hírszerzés által kihasználható lehetőségeket tárja fel), a kutató, feldolgozó, az objektum tanulmányozó munkában, segítséget nyújtanak befolyásoló és aktív intézkedések megszervezéséhez, stb.

Tevékenységük azonban a hasonlóság ellenére is több kérdésben lényegesen eltér a külföldi társadalmi kapcsolatokétól:

- Magyar állampolgárok lévén, a legtöbb esetben tudják, ismerik, hogy az állambiztonsági szervekkel, vagy konkrétan a hírszerzéssel állnak kapcsolatban, annak nyújtanak segítséget.

- Segítségüket általában külföldi személyek, intézmények, vagy szervezetek ellen folytatott munkához vesszük igénybe, akikkel, vagy amelyekkel ők közvetlen kapcsolatban vannak hivatalos, vagy magánalapon.
- Természetesen nem töltenek be fedő-, azaz „vattának” nevezett funkciót, hiszen hazai bázison ez a külföldihez hasonló módon nem indokolt. Ezzel szemben esetenként segítséget nyújtanak például SZT-be helyezett hírszerzőtisztok legendájának erősítéséhez.
- Ugyancsak logikus, hogy nem abban az értelemben képezik tippet, beszerzési jelöltek kategóriáját, mint külföldön, hanem mindenekelőtt a TM-hálózat építése szempontjából jöhetnek számításba.

E különbségek azonban nem csökkentik a hazai társadalmi kapcsolatok fontosságát, hiszen segítségük nélkül nehéz elképzelni az eredményes munkát.

A külföldi társadalmi kapcsolatok kiépítésének és ápolásának eszközei, módszerei:

A társadalmi kapcsolatok széleskörű építésének lehetőségei, amint erre már a hivatalos kapcsolati kör építésénél is utaltunk, nem függetlenek az adott ország politikai, társadalmi berendezkedésétől, az adott időszak általános politikai légkörétől, valamint a két ország kapcsolatainak milyenségétől. Kedvező esetben megkönnyítik a kapcsolatok kiépítésére irányuló törekvésünket, ellenkező esetben jelentősen megnehezítik azt. Éppen ezért lényeges, hogy a konkrét helyzet ismeretében alakítsuk ki az ahhoz legjobban alkalmazkodó módszereket. Egyes esetekben átmenetileg még az is előfordulhat, hogy időlegesen, vagy tartósan elzárják a helyi állampolgárokat a külképviselettel való érintkezéstől, s csak a hivatalos kapcsolat, valamint a fogadó országban tartózkodó más külföldiekkel való érintkezés lehetősége marad fenn. Ilyen esetekben az áthidaló megoldás külön vizsgálat tárgyát képezi.

A kapcsolatok építésének lehetősége érdemben az utóbbi évek feszültebb légkörében sem változott meg, noha itt-ott vannak már jelei a tartózkodóbb magatartásnak.

Javíthatja a hírszerzőtisztok helyzetét, hogy külföldön a fedőmunka bázisán is rendelkeznek segítőkkel. A külképviselet vezetője, mint hivatalos kapcsolat általában segíti munkájukat. A titkos munkatársak a hírszerzőtisztok irányításával vesznek részt ebben a tevékenységben. Ilyen módon a hírszerzésnek módjában áll befolyást gyakorolni arra, hogy ne csak a hírszerző – vagy hírszerzők – törekedjenek szerteágazó kapcsolati kör kiépítésére, hanem a külképviselet egésze és az ahhoz kapcsolódó hivatalos kiküldöttek mindegyike. Ha ezt sikerül megvalósítani, úgy jelentős rétegek kerülnek a hírszerzés látókörébe, könnyebb pozícióba hozni a hírszerzőt és munkatársait anélkül, hogy komplikált kombinációkat kellene alkalmazni. Egyidejűleg az ilyen széleskörű össz- külképviseleti társadalmi kapcsolatrendszer jobban elrejtheti a hírszerzőt az elhárítás elől.

Mindez nem egyszerű feladat. Figyelembevétel a külképviseletek nehézségét, a jelenlévő hírszerző rezidentúra erőfeszítéseit, szükséges hazai segítség is, amely hivatali feladattá,

mégpedig számonkérhető feladattá teszi a társadalmi kapcsolatok kialakítását, a rendszeres és széleskörű társadalmi életet.

A hírszerzésnek érdeke, s éppen ezért kötelessége, hogy maximális segítséget nyújtson minden olyan fedőszervi törekvéshez, amely a kapcsolati kör bővülését hivatott szolgálni. A HKK-i kör kiépítésénél figyelembe kell venni azt a sajátos körülményt is, hogy sokszor azonos körben mozognak a fedőszerv beosztottai, a rezidentúra tagjai, a társszerv munkatársai, sőt a baráti országok hasonló intézményeinek képviselői is. Sok tehát az „ütközési” felület, amit körültekintéssel, a szükséges és lehetséges koordinálással kell áthidalni.

A társadalmi kapcsolati kör kiépítésének személyi feltételei:

A társadalmi kapcsolat az esetek többségében valamilyen kölcsönös érdek alapján jön létre. Ez lehet személyi szimpátia, politikai, vagy egyéb érdeklődés teljesebb kielégítésének igénye, politikai nézetazonosság, vagy közelség egy-egy jelentős kérdésben, szellemi partnerség általában, vagy egyes területen. Anyagi, vagy más természetű előnyök reménye a kapcsolattól, valamint törekvés saját személyének, vagy társadalmi fontosságának elismertetésére, pl. diplomáciai körökbe történő bekerülés és „tündöklés”.

Bármi is legyen azonban a kapcsolat alapja, a hírszerzőnek, vagy titkos munkatársnak meg kell felelnie néhány alapvető követelménynek:

Nyelvismeret: Minimálisan olyan nyelvismeretre van szükség, amely lehetővé tesz kötetlen beszélgetések, a szükséges politikai, vagy a fedőbeosztáshoz kapcsolódó szakmai vita félreértés nélküli lefolytatását. Kevés esetben nézik jó szemmel – egyenlő érdekek fennforgása esetén – a nehéz megértést, vagy kifejezési módot. Minden esetben a hírszerzés érdeke elsősorban, hogy a kapcsolat megteremtődjék, majd állandósuljon. Ez csak olyan nyelvismeret birtokában érhető el, amely lehetővé teszi partnerünk gondolatainak megértését, illetve saját gondolataink érthető kifejezését. Enélkül társadalmi kapcsolat fenntartása majdnem lehetetlen.

Kapcsolatteremtési készség: Szimpátia, érdeklődés felkeltése a partnernél. Műveltség, kulturáltság, nagyfokú tárgyismeret, szakmai tudás, tájékozottság, kellő szerénységgel párosuló, érdekes előadásmód, mind olyan készség, amely vonzza a kívülálló személyeket, olyan tényezők, amelyek a személyi megjelenéstől eltekintve – némileg még ez is – fejleszthetők. Mindezek igénylik a rendszeres tájékozódást, olvasottságot, amit jól használhatunk a társadalmi kapcsolatok körében.

Emberismeret: Ahhoz, hogy a kapcsolat megmaradjon és állandósuljon, olyan emberismeret szükséges, amely képes arra, hogy megállapítsa a partner azon ismérveit, – akár értelmi, akár érzelmi alapon, – amelyekre építve a kapcsolat tovább folytatható (megközelíthető). Ezeket az elemeket kiválasztani csak megfelelő emberismeret birtokában lehetséges.

Alkalmazkodási készség: Egyaránt jelentősége van a környezethez és az emberhez való alkalmazkodás terén. Viszonylag gyorsan fel kell ismerni a társadalmi kapcsolatok várható értékét, ettől függően alakítani velük a további kapcsolatot, gyakoribb vagy alkalmibb

jellegű legyen-e az, de mindenképpen alkalmazkodjon a partner körülményeihez, érdeklődéséhez. Nem közömbös, hogy csak férfiak közötti társadalmi érintkezést óhajt, vagy inkább családi jellegűt, vagy legalábbis esetenként igényli az utóbbit is. Ha a partner a családi kapcsolatot részesíti előnyben, akkor a hírszerzőnek ehhez megfelelő háttérrel kell biztosítani. Itt természetesen felmerül a feleségek nyelvismerete, kulturáltsága, a hivatás feladatainak megértése, a szükséges segítség biztosítása, stb.

Hírszerzői magatartás: Saját munkájának eredményes végrehajtásához – fedő- és hírszerző feladatok – szükséges, hogy élénk társadalmi életet éljen. E célból minden olyan lehetőséget, amely fedőfoglalkozása kínál a társadalmi mozgásra, maximálisan ki kell használni. Fogadások, kiállítások, delegációk kísérése és más felmerülő lehetőségeket a társadalmi kapcsolatok építése és szélesítése, illetve újabb ötletek szerzése szempontjából kell mérlegelni. Az aktív részvétel minden lehetőség észrevételét és kihasználását jelenti. Ezzel a magatartásformával a hírszerzőtiszt nemcsak saját feladatainak végrehajtását segíti elő, hanem példát is mutat a titkos munkatársaknak abban, ahogyan nekik is dolgozniuk kell.

Természetesen az ilyen magatartás nagyon időigényes, sőt anyagi ráfordítással is számolni kell. Ezért egy bizonyos mennyiségű kapcsolat kialakulása után szükségessé válik a selektálás, annak érdekében, hogy a céljainkat leginkább elősegítő minőségi kapcsolatok erősödjenek meg.

Felkészültség: Az elmondottakon túl a széleskörű társadalmi kapcsolati kör építésének személyi feltételeihez tartozik a hírszerző felkészültsége, ismereteinek színvonala a fogadó ország helyzetéről, a kapcsolat jellegének megfelelő szakterületről, továbbá az aktuális nemzetközi kérdésekről. A gyakorlatban ez a követelmény azt jelenti, hogy a hírszerzőnek nemcsak ismernie kell, hanem rendszeresen tanulmányozni is szükséges a fogadó ország helyzetével összefüggő eseményeket, változásokat, új tendenciákat, mindazt, ami az ország mélyebb megismeréséhez közel viszi. A felületesen tájékozott hírszerző nem talál közeli kapcsolatot azokkal, akiket fel szeretne használni társadalmi kapcsolatként. Enélkül nem érvényesülhetnek azok az elvek sem, ami a kölcsönös érdekeket tekinti alapnak.

Mindebből következik, hogy a hírszerző egyidejűleg több irányzatot képviselő legális forrásból kell, hogy tanulmányozza az ország helyzetét, gondjait, s ilyen módon érthetőbbé válnak a háttérben megkülönböztethető folyamatok. A hálózati úton beszerzett információk általános orientációként ugyancsak bővíthetik a hírszerző ismereteit, de ezek mint konkrét forrásanyagok nem használhatók fel a kapcsolattartás során.

A világpolitikai folyamatok ismerete a másik fontos kapcsolatteremtő, illetve erősítő tényező lehet, a kapcsolatok egy meghatározott részénél. Az erre való felkészülésnél több irányú forrás áll rendelkezésre. A különböző irányzatú világsajtó, otthoni információk, értékelések (bár ez gyakran késve érkezik) és a saját önálló helyzetmegítélés, értékelés. Egy-egy megalapozott értékelés és ennek segítségével kialakított állásfoglalás a hírszerző részéről, fontos, sőt kritikus helyzetben nemcsak új társadalmi kapcsolat létesítésére adhat módot, hanem társadalmi kapcsolat bizalmi kapcsolattá fejlesztését segíthetik elő.

Ugyancsak a hírszerző-felkészüléshez tartozik saját hazája eredményeinek értékelése, s annak beillesztése a társadalmi kapcsolattal való érintkezés folyamatába. Ez az a terület,

ahol többnyire újat, ismeretlen tud mondani. Ez arra alapozódik, hogy országunk helyzete csak a szakértők számára jelent napi érdeklődést. A többség ismerete felületes. Ezért egy új intézkedés, kísérlet, javaslat újként hat a partnerek többsége előtt, amelynek tudatos és időzített elmondása társaságunk érdekessé tételének egyik eszköze lehet.

Korlátok a társadalmi kapcsolatok építésében:

Az egyik korlátnak tekinthető az, hogy – fedőbeosztástól függően – a társadalmi ranglétrán belül elfoglalt helyét a hírszerzőtisz, vagy a TM nem, vagy csak kismértékben lépheti át. A tőkés társadalom egyik jellemzője a társadalmi hierarchiában elfoglalt helyüknek megfelelő elkülönülés a társadalom más rétegeitől, illetve a hierarchia alacsonyabb fokán állókkal szemben. Ez az éles elkülönülés némileg enyhébb mértékben ugyan, de a külföldi hivatalos kiküldöttek esetében is jelentkezik.

Még a legdemokratikusabbnak tűnő államokban sem várható, hogy jelentős beosztású állami, vagy politikai vezető, követségi attaséval, vagy titkárral rendszeres kapcsolatot tartson. Társaságban, vagy alkalomszerűen szót válthatnak, esetenként hajlandó fogadni, de a rendszeres társadalmi érintkezésig nem juthat el, egészen ritka kivételtől eltekintve. Még ha a személyi szimpátia alapján szívesen tenne is kivételt, társasága nehezen értené meg, óhatatlanul kutatni kezdené a kapcsolat alapját.

Ezeket a korlátokat célszerű figyelembe venni és a társadalmilag elfogadott keretek között maradni. Amennyiben a hírszerzés érdekei megkövetelik a magasabb szintű kapcsolattartást, úgy erre azon személyek felkérése, vagy foglalkoztatása szükséges, akik társadalmilag azonos, vagy megközelítő szinten mozognak. Ilyen a követség első beosztottja, hiszen egyes esetekben ügyvivő minőségben nagyköveti funkciót tölt be, a kereskedelmi kirendeltség főtanácsosa, mint a gazdasági-kereskedelmi együttműködésért felelős önálló részleg vezetője, a Kulturális Intézet igazgatója, önálló konzulátusnál a főkonzul. Esetenként ott, ahol a kapcsolat jó, a nagykövet is felkérhető egy-egy konkrét személlyel történő kapcsolat kiépítésére, ápolására, s mindaddig segítséget nyújthat, amíg ez nem zavarja hivatali tevékenységét.

Gyakran előforduló jelenség, hogy a fogadó ország állampolgárai meghívásainkat nem, vagy csak ritkán viszonyozzák. Látni kell azonban, hogy az esetek többségében nem rosszindulat, vagy a kapcsolattól való idegenkedés motiválja ezen magatartást, hanem partnerünk „reprezentációs” keretének hiánya, vagy szűkössége, lezserség, vagy egyszerűen kevésbé fűződik érdeke a kapcsolathoz, mint nekünk. Megfelelő legendával azonban akkor is eszközölhetünk ismételt meghívást, ha partnerünk azt nem viszonyozza, finoman utalva arra, hogy fedőszervünk biztosítja a szükséges anyagi keretet, tehát nem saját „zsebre megy”.

Gyakran előfordul, hogy kapcsolatunk egy idő után természetesnek veszi, hogy mindig mi fizetünk, s ilyekszik azt más módon viszonyozni.

A társadalmi kapcsolatok építésének módszerei:

Tervszerűség:

A hírszerzőtisztnak már az itthoni felkészülése során, majd kihelyezésének pillanatától kezdődően tervszerűen kell készülnie a társadalmi kapcsolatok kiépítésére. Ismerve külföldi beosztását, munkakörét, számba kell vennie az összes erre építhető lehetőséget. Például egy sajtó beosztottnak tisztában kell lennie azzal, hogy milyen egyezmények, megállapodások szabályozzák a két ország sajtó- és hírközlő szerveinek anyag- és személycseréjét. Melyek azok a szervezetek, ahol hivatalos kapcsolat létesíthető, s melyek azok, ahol ez felhasználható egy szélesebb társadalmi kapcsolatrendszer kialakítására. Hasonló a helyzet a politikai, gazdaságpolitikai, tudományos-műszaki, vagy konzuli beosztásoknál. A lényegyet tekintve nem tér el a kereskedelmi, vagy egyéb fedéssel dolgozó hírszerzőtisztnak felkészülése sem. Értelemszerűen módosítások szükségesek, de a lehetőségek éppen úgy feltárhatók.

Valamennyi fedőbeosztás bizonyos szakterületek irányában kedvezőbb, míg más irányban kisebb lehetőségeket nyújt. A fedőpozíciókat a hírszerző központ igyekszik úgy kialakítani, hogy az lehetőleg kapcsolódjon az elvégzendő hírszerző feladatokhoz. Ahol ez mégsem lehetséges teljes egészében, ott a helyi körülmények, a hírszerzőtisztnak felkészültsége, szakértelme alapján kell megkeresni azokat az áthidaló megoldásokat, amelyek még ilyen esetekben is lehetővé teszik a társadalmi kapcsolati kör kiépítését. Hangsúlyozni kell, hogy a hírszerző és fedőmunkakör esetleges eltérése nehézséget jelenthet a célirányosságot illetően, azonban nem lehet gátja a szerteágazó társadalmi kapcsolati kör kiépítésének. Abból kell kiindulni, hogy ha sok kapcsolata van egy hírszerzőtisztnak, azok között mindig lesz olyan, aki képes és hajlandó célirányos kapcsolatok kiépítéséhez segítséget nyújtani.

A társadalmi kapcsolati kör építése állandó és folyamatos feladat. Egyrésztől széleskörű bázis alapján, annak segítségével választhatók ki azok a kapcsolatok, amelyek bennünket érdekelnek, másrésztől a hírszerzővel szembeni igények változásai új és új kapcsolatot igényelnek. Többen a meglévő kapcsolatok közül érdektelenné válnak, vagy eltűnnek a látókörből. Ezeket újakkal kell pótolni.

Egyidejűleg az ország politikai, gazdasági helyzetében, a társadalomban is végbemennek változások. Ezek ugyancsak indokolják új kapcsolatok keresését.

A módszer megválasztását jelentősen befolyásolja a fedőfoglalkozás milyensége. Különböző módszereket alkalmazhatunk a diplomáciai, kereskedelmi, konzuli, vagy éppen idegenforgalom fedés esetén. Ezek a módszerek az adott ország viszonylatában specifikusan is kialakíthatók, figyelembe véve azt, hogy milyen az ország belső társadalmi helyzete, a két ország viszonya. Ez a két tényező jelentősen befolyásolhatja az alkalmazható módszereket.

Bemutató látogatások:

A nagykövetek esetében – néhány ország kivételével – szinte kötelező gyakorlat. Beosztottak, kereskedelmi vezetők, egyéb állandó kiküldöttek – MALÉV, MAHART, sajtó, televízió, rádió, kulturális intézetek – esetében jól alkalmazható, esetenként kötelező, vagy udvariassági gesztus, amely időigényes ugyan, de eredményesen kihasználható. A bemutatkozási kör majdnem tetszés szerinti a fedőbeosztással összefüggő területen. Kiterjedhet szervekre, intézményekre, diplomáciai testületre és hasonlókra.

A bemutatkozó látogatás keretében nemcsak azok az intézmények kereshetők fel, ahol a hivatalos kapcsolat természetzerű, vagy annak értelmezhető, hanem minden olyan intézmény, személy, amely valamilyen formában kapcsolatban van a legszélesebb értelemben vett fedőfoglalkozással. A hírszerzőtiszteket ezeket a látogatásokat kiterjeszti és a társadalmi kapcsolati kör kiépítésére is felhasználja. A hivatalos kapcsolati kör korlátozott éppen jellege miatt, míg a társadalmi kapcsolat a hírszerző ügyességén, leleményességén, tervszerű munkáján múlik. Éppen ezért valamennyi látogatási lehetőséget ki kell használni, sőt a lehető legszélesebb területre kell széthúzni.

Pl. a sajtó beosztottnál nyitva áll az út a hírügynökségek, szerkesztőségek, tájékoztatási hivatalok, intézmények és kapcsolódó szervek, Újságíró Szövetség, klub, stb. irányában. A kereskedelmi kirendeltség vezetője és munkatársai a minisztériumi partnereken túl valamennyi gazdasági, kereskedelmi, piackutatói szervvel kapcsolatot teremthetnek, ide számítva a Kereskedelmi Kamarát, s a legkülönbözőbb tőkés érdekképviseleti szerveket. A bemutatkozás jó lehetőséget és állandó kapcsolattartást eredményezhet a NATO államok megfelelő részlegeinél, az ENSZ szakosított szervei képviselőinél és természetesen meglévő, valamint potenciálisan számításba vehető üzleti partnereknél. A hivatalos kapcsolatoknál tett bemutatkozások ugyanúgy, mint a diplomataknál a társadalmi kapcsolat teremtéséhez is elvezethetnek. A szélesebb lehetőséget természetesen a meglévő és potenciális üzleti partnerek adják, hiszen a bemutatkozás a kereskedelem, illetve a gazdasági kapcsolat szélesítése ürügyén jön létre. Az üzletfeleknél nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy az esetek jelentős részében kifejezetten érdekelték anyagi előnyök reményében a kapcsolattartásban, s ez tudatosan kihasználható.

A tudósító (sajtó, rádió, hírügynökség, TV) bemutatkozás címén felkeresheti a fogadó országban működő propaganda intézményeken túl a külföldi tudósítókat, újságírókat, újságíró iskolákat, sajtó klubokat, sőt riportkészítés címén szinte bármilyen intézményt és személyt.

Külföldön működő magyar intézetek, tájékoztató központok felhasználása:

A hírszerzés érdeklődési területét képező több országban működik kulturális intézet, sajtóiroda, amelyek felhasználását célszerű önállóan is vizsgálni, mivel sajátos lehetőségeket nyújtanak a kapcsolatépítő munkára. Kedvező, hogy ezen intézmények tevékenysége az utóbbi évek során jelentősen aktivizálódott, kiszélesedett, szerteágzóbbá vált.

Ilyen intézmények Párizsban: Párizsi Magyar Intézet (PMI), Műszaki Dokumentációs Központ, Sajtóiroda. Bécsben: Collegium Hungaricum, Sajtóiroda. Rómában: Magyar Intézet. Londonban: Sajtóiroda. Delhiben: Magyar Kulturális és Tájékoztató Központ, stb. Ezek az intézetek függetlenül attól, hogy tevékenységük egyezményben szabályozott, vagy a követség kulturális és tájékoztató részlegeként működnek, kitűnő lehetőségeket kínálnak a HKK-ok építésére a legkülönbözőbb területeken.

Az intézetek a maguk kulturális-, tudományos tevékenységükkel jórészt feloldják, elhárítják azokat az akadályokat, amelyeket a tőkés államokban a szocialista külképviseletekkel szemben nem egy helyen felállítottak. Ez a fajta könnyebbség még olyan esetekben is észlelhető, amikor az intézmény a követség szerves részeként működik.

Az intézetek függően az államközi szabályozástól, annak alapján számos lehetőséggel rendelkeznek, hogy széleskörű, a legkülönbözőbb szakmai csoportokat képviselő kapcsolatot építsenek maguk köré hivatalos tevékenységük során. Teljes mértékben az intézetek szervező készségén, ötletességén és kapacitásán múlik, hogy a lehetőségeket milyen mértékben tárják fel és hasznosítják.

A legkülönbözőbb rétegeket vonzó rendezvények, az állandóság biztosítására kialakítható szakmai körök (irodalom, nyelvészet, zene, stb.), a klubszerű foglalkozások – tudós klub – mind olyan alkalom, ahol a régi kapcsolatok ápolása és újabbak építése a kölcsönös érdekek alapján lehetséges. A folytatáshoz az intézetek keretei többnyire megadják a lehetőségeket.

Az intézetek keretei módot adnak arra is, hogy a külképviselet munkatársai, szakmai érdeklődésüknek megfelelően, de esetenként ettől függetlenül is, bekapcsolódjanak az intézetek rendezvényeibe és ott kapcsolatokat teremtsenek.

Minél aktívabb és minél szélesebbkörű tevékenységet fejt ki egy intézet, annál könnyebben tud újabb és újabb rétegeket bevonni az érdeklődők körébe. Ehhez felhasználhatja neves magyar tudósok, szakemberek, irodalmárok, művészek kiutazásait, előadásait, tiszteletükre szervezett rendezvényeket.

A kapcsolati kör bővítésére rendkívül előnyösen használható ki, ha az ilyen kiutazókat fedőszervi keretben felkérjük arra „állítsák össze” azon kapcsolati, ismeretségi körüket, vagy egyszerűen olyan személyek listáját, akik az adott területen szaktekintélynek számítanak, hogy az utazó tiszteletére adandó rendezvényre meghívjuk azokat is. Általános tapasztalat, hogy kiutazó neves személyiségek szívesen működnek együtt ilyen vonatkozásban a külképviselletekkel.

Társadalmi rendezvények felhasználása:

Függően a fogadó ország jelentőségétől, nyitottabb, vagy zártabb berendezkedésétől, a diplomáciai, kereskedelmi és egyéb fogadások meglehetősen gyakoriak. Ezekon gyakran érvényesül olyan törekvés, hogy vezetőket hívjanak meg akkor is, ha az nem feltétlenül indokolt. Így pl. egy beosztott diplomata búcsúztatása, vagy bemutatkozó fogadása a hasonló beosztásúakat érinti és általában nem attól feljebb. Egy-egy kiállítás megnyitása, egyéb kulturális esemény nem indokolja többnyire a nagykövet jelenlétét. ugyanakkor lehetőséget kínál a társadalmi érintkezésre, tehát az célszerű, ha a személyhez, vagy a témához legközelebb álló hírszerző, vagy munkatárs vesz azon részt. Hasonló a helyzet saját meghívásainknál is, ahol bizonyos kötelezettségeken túl, szabadon választhatjuk ki a meghívandókat.

Az úgynevezett diplomáciai, vagy kereskedelmi rutin-fogadások jelentősen szélesíthetők a szakjellegű összejövetelekkel, legyen annak kerete előadás, vagy kisebb fogadás. Ennél a típusnál jól érvényesíthető, hogy a számunkra érdekes területek képviselői legyenek jelen, s azokkal az első kapcsolatot megteremtjük, ha más ürgy nincs felkeresésükre.

A fogadások, szakmai összejövetelek, ha megfelelően irányítottak, kitűnően felhasználhatók ismerkedésre, a társadalmi kapcsolat építésének első fázisára, vagy további ápolására. Rendkívül széleskörű lehet a rendezvény, ha a külképviselet egészének lehetőségeit

vesszük figyelembe. Alig van a társadalmi életnek olyan elzárt területe, a biztonsági, titkosszolgálati szerveket kivéve, ahová a politika, kultúra, propaganda, kereskedelem, tudomány, vagy gazdasági együttműködés szorgalmazása céljából ne lehetne eljutni.

A fogadásokon, rendezvényeken gyakran észlelhető két hiba:

- A külképviselet jelenlévő munkatársai nem, vagy csak kényszeredetten foglalkoznak a vendégekkel, nem használják ki az alkalmat ismerkedésre, vagy a meglévő társadalmi kapcsolatok erősítésére. Túl sok időt vesz igénybe az egymás – magyarok – közötti beszélgetés. Nem elég mély annak a megértése, hogy a fogadás, vagy hasonló rendezvény lehetőség a munkára, s nem a magyar kolónia „szórakoztató” összejövetele. Valamennyi munkatársnak függetlenül attól, hogy a hírszerzéshez tartozik, vagy sem, hivatali kötelessége a kapcsolatépítés és ápolás a rendezvény ideje alatt.

Jól megfigyelhető, hogy az USA, Japán, NSZK, Anglia külképviseletein a hasonló rendezvények alkalmával milyen előre kialakított munkamegosztás van a külképviselet, nem egyszer a szélesebb kolónia tagjai között. Ki kivel foglalkozik az többnyire nem a véletlen játéka, hanem tudatos kapcsolatkeresésre utal.

- Nem elég mély a társadalmi kapcsolatok személyi háttérének ismerete, aminek következtében újabb fontos személyek bevonása rendezvényeinkre elmarad. Előfordult, hogy az egyik kereskedelmi partner – exportőr – érdekében, amikor szállításait korlátozni kívánta a magyar fél, a Belügyminisztérium államtitkára interveniált személyesen. Amint az kiderült fivére annak a helyi exportőrnek, akivel évek óta majdnem baráti kapcsolatban állt követségünk, de a személy – jelen esetben társadalmi kapcsolat – rokon, baráti köre senkit sem érdekelt.

Általában is, de különösen a fejlődő országokban érvényes, hogy a külkereskedelemmel foglalkozók – exportőr, importőr – jó kapcsolatokkal rendelkeznek az állami hivatalok, hatóságok irányába. Tudatos munkával ez a kapcsolat is felhasználható még akkor is, ha annak tartalmát a különféle érdekeltségek némileg elfedik.

A társadalmi rendezvények kategóriájába tartoznak azok a szűkebbkörű összejövetelek, vacsora, koktél, vagy hasonló címeken rendezettek, amelyeket bármilyen külképviseleti munkatárs kezdeményezhet. Ezeknek a tartalma, kerete kitűnő alkalmat nyújt új ismeretek szerzésére és a meglévők szorosabbá fűzésére. Hangulata intimebb, jól összeválogatott társaság esetében hasznos személyi, vagy egyéb információszerzésre is lehetőséget kínál. Keretei teljesen szabadon választhatók, s a célnak legjobban megfelelőt lehet alkalmazni, (2-3 fős ebéd, 6-8 fős vacsora, 8-15 fős koktél) ahogyan a helyzet, az anyagi és egyéb körülmények lehetővé, ill. kívánatosá teszik. Alapja azonban az, hogy bizonyos kapcsolatokat már feltételez, akikkel a rendezvény gerince biztosítható. Emellett vállalni kell az ilyen rendezvényekkel járó egyéb nehézségeket is. Vendéglátás megszervezése, gondos kiválasztása a társaságnak, hogy éles, riasztó vitákra ne kerüljön sor, s egymás előtt fel tudjanak oldódni bizonyos határokon belül. Rendszerint ezek azok a tényezők, amelyek miatt a munkatársak – esetenként a hírszerzők is – húzódoznak a megrendezéstől. Ezt az utat nem szabad választani, mert ez a fajta rendezvény jól beilleszthető abba a tár

sadalmi-mozgás sorozatba, amit annak érdekében indítunk és folytatunk, hogy társadalmi kapcsolati körünk megfeleljen az alapvető követelményeknek.

A társadalmi rendezvények felhasználásához tartozik még egy nagyon fontos lehetőség. Nagyon sok országban, de a fejlett országok szinte mindegyikében vannak szervezetek, intézmények, amelyek szabadon látogatható rendezvényeket – konferencia, előadás, vita, stb. – rendeznek saját szakterületüknek megfelelően. Ezeket a rendezvényeket saját folyóirataikban, s igen gyakran a napilapokban is hirdetik. A részvétel díjtalan, vagy minimális belépő fizetése kötelező. (Azokra a rendezvényekre, amelyekre a belépő drága, néha többszáz dollár, általában névreszólóan hívják meg a közönséget. Ilyeneket is kapnak esetenként a külképviseletek.) Megfelelő rendezvények kiválasztása és azon való részvétel feltétlen olyan körök felé teszi lehetővé a kapcsolatépítést, amely más eszközzel nem igen érhető el hírszerzőtisztjeink számára, sőt az is megállapítható, hogy az így kiválasztott rendezvényen létrejött kapcsolatokat valószínű nem az elhárító szervek irányították felénk. Természetesen ez plusz időt és energiát igényel, de egyik eszköze lehet annak, hogy kitörjünk a külképviseletek körül, többé-kevésbé az elhárítás által ellenőrzött, rendszerint kialakult „sablon” körből.

Tájékoztató és propaganda tevékenység:

A nemzetközi érintkezés követelményei egészséges nyomást gyakoroltak arra, hogy a társadalmi élet legkülönbözőbb általános, vagy specifikus kérdéseiről, a magyarországi fejlődést, eredményeket, módszereket bemutató idegen nyelvű anyagok készüljenek. Gyakorlatilag nincs olyan területe az életnek, amelyet ez ne érintene, kezdve a környezetvédelemtől a közigazgatási gyakorlaton át a kultúráig. Az anyagok tekintélyes része színvonalas, alkalmas arra, hogy szellemi igényeket kielégítsen, érdeklődést felkeltsen.

Egy némely országtól eltekintve az ilyen anyagok szétküldése lehetséges, a helyi hatóságok nem akadályozzák meg. A címzettek kiválasztása révén tulajdonképpen olyan személyekhez is el lehet jutni, akikkel korábban nem sikerült kapcsolatot teremteni. Az esetek egy kisebb részében várható, hogy a címzettek válaszolnak, s így megteremtődik az ürügy a személyes kapcsolat felvételére is. Ahonnan nincs reagálás, egy idő után – több anyag kiküldését követően – írásban lehet érdeklődni az anyagról. A beérkező válaszok is alkalmat adhatnak a személyes kapcsolat teremtésére.

Külképviseleti megkeresések hasznosítása:

Elttekintve néhány zárt társadalmi berendezkedésű országtól, ahol szigorúan tiltják és akadályozzák külföldiek érintkezését a fogadó ország lakosságával, gyakori a különféle érdeklődés a külképviselet irányában. Az érdeklődés sokféle; tájékoztató anyagok, bélyegek, térképek, fotók kérése, munkavállalás iránti lehetőségekről tudakozódás, stb.

Nem egyszer iskolák, klubok, különféle szervezetek filmet, kiállítást, vagy éppen előadást kérnek általánosságban, vagy meghatározott tartalommal. Az 1960-as évektől kezdve pl. még az Amerikai Egyesült Államokban is rendszeresen felkérték egyetemeket, főiskolákat, intézeteket a külképviseleteink (washingtoni követség, New York-i ENSZ misszió) munkatársait a legkülönbözőbb témákban történő előadások tartására. Ezen felkéréseknek eleget téve olyan körökkel sikerült kapcsolatot teremteni, amelyeket enélkül majdnem lehetetlen volt elérni. Természetesnek kell elfogadni, hogy egy-egy előadás után majdnem mindig

kemény politikai vitára került sor, amelyek azonban nem gátolták meg azt, hogy ilyen alkalmakkor mindig szert tegyünk egy-két új kapcsolatra. Hazánk utáni érdeklődés úgyszólván valamennyi országban és valamennyi külképviseleti szervnél észlelhető; követség, kirendeltség, IBUSZ, stb. A külképviseletek szervezettségüktől függően adnak választ, vagy tesznek eleget a reális kérésnek, sajnos nem mindig a legszerencsésebb módon.

Magyarországgal szimpatizáló egyesületek, társaságok:

Számos országban működik haladó magyar egyesület, kulturális kör, vagy a fogadó ország állampolgárai által létrehozott baráti társaság. E szervezetek sajátossága, hogy baráti kapcsolatokat tartanak fenn a szocialista Magyarországgal, igyekeznek minél szélesebb körben megismertetni hazánk fejlődését, elért eredményeinket, elősegíteni országaink közötti kapcsolatok fejlődését. Ennek keretében élők, s igen szerteágazó kapcsolatokat tartanak fenn külképviseleteink munkatársaival is. Mindez lehetővé teszi az operatív tiszteknek is, hogy kapcsolatokat tartsanak ezekkel a szervezetekkel, részt vegyenek rendezvényeiken, s igyekezzenek azt felhasználni saját kapcsolatépítő munkájukhoz is.

Miután haladó szervezetekről van szó, természetesen vannak olyan körülmények is, amelyeket állandóan szem előtt kell tartani. Az egyesületek, baráti társaságok aktív tagjai, főleg vezetői gyakran az elhárító szervek ellenőrzése alatt állnak. Az operatív tisztek igyekeznek saját ügynökségükön keresztül ellenőrzés alatt tartani e szervezetek tevékenységét és tagjait. Másrészt az is általános gyakorlat, hogy ezen szervezetek tagjai nem a hírszerzést érdeklő társadalmi rétegből kerülnek ki, nem töltenek be – vagy csak igen ritkán – bizalmas munkaköröket.

Mindezen negatív körülmények ellenére nem szabad figyelmen kívül hagyni ezt a lehetőséget, támaszkodni kell rájuk, hiszen ők benne élnek a fogadó ország mindennapi életében, számtalan olyan ismerettel rendelkeznek, amelyek önmagukban nem titkos információk, de alkalmasak arra, hogy ráirányítsák figyelmünket fontos kérdésekre, eseményekre. Ugyancsak hasznosítható ez a kör kapcsolatok kiépítésére még akkor is, ha a magyar egyesület, vagy baráti társaság tagjai nem dolgoznak érdekes objektumokban, azonban gyakran rendelkeznek ilyen kapcsolatokkal. Ezekkel való megismerkedés, s különösen az ő köreikbe történő behatolás igen hasznos lehet, különösen akkor, ha az eredeti, indulási szálakat kellően sikerül eltüntetni, megfoghatatlanná tenni.

Hasznosítani lehet és kell tehát ezekkel a szervezetekkel a természetes körülmények között kialakult kapcsolatokat, alaposan mérlegelve azonban a helyi körülményeket és az egyes személyeket. Arra viszont mindig ügyelnünk kell, hogy semmilyen körülmények között ne adjunk ürügyet az elhárító szerveknek arra, hogy ezeket a baráti jellegű szervezeteket bármilyen formában összefüggésbe hozhassa hírszerző tevékenységünkkel.

Klubok, szervezetek, kulturális és sportegyesületek felhasználása (nevezzük egységesen kluboknak):

A legtöbb országban működnek klubok, szervezetek, kulturális és sport egyesületek a külföldiek és a fogadó ország állampolgárai számára közösen, vagy egymástól elkülönítve. Ezek a klubok alkalmasak a legkülönfélébb társadalmi érintkezésre. A helyi szokásoktól függően rendeznek különféle előadásokat, feleségeknek tanfolyamokat, jótékonykodó jellegű összejöveteleket, kulturális és sport rendezvényeket.

A helyi szokások eltérő volta miatt e lehetőségek felhasználhatóságát, s ennek módszereit csak előzetes tanulmányozás után lehet kialakítani.

Kiutazók és Magyarországon járt személyek felhasználása:

A különböző társadalmi berendezkedésű országok békés egymás mellett élése, de különösen az enyhülés időszaka magával hozta, hogy a hivatalos állami delegációk látogatásai mellett, egyre szerteágazóbb kapcsolatok alakuljanak ki az élet legkülönbözőbb területein. Mindezek felhasználható lehetőséget jelentenek a hírszerzés számára. Kihhasználásuk azonban leleményességet és igen gyakran nagyfokú rugalmasságot kíván. Leginkább az olyan lehetőségek hasznosíthatók, amelyek valamilyen szakmai jellegű tevékenységhez, együttműködéshez kapcsolódnak. Közismert, hogy a magyar szakemberek, közgazdászok, történészek, irodalmárok, a műszaki tudományok legkülönbözőbb ágazatainak képviselői, stb. az elmúlt húsz-huszonöt évben a világ szinte minden tájával kapcsolatot teremtettek és tartanak fenn. Igen gyakoriak a kölcsönös meghívások konferenciákra, előadás tartására, közös tanulmányok, művek egyeztetésére. Az ilyen jellegű kapcsolatok állami szinten is támogatottak, vagy legalábbis elfogadottak. Számos országgal egyezmények szabályozzák és biztosítják a szerteágazó ösztöndíjas cserekapcsolatokat. Látható tehát, hogy az érintkezési felület még akkor is nagyon széles, ha kikapcsoljuk a turista és rokonlátogató jellegű utazásokat. (Ez utóbbi kategória ugyanis alig használható fel külföldön, éppen az utazások jellege miatt. Az esetek többségében nem is kerülnek kapcsolatba a külképviselettel. Más a helyzet a hazai bázison történő hasznosításuk kérdésében, melyre más helyen kitérünk.)

Összpontosítsuk ezért figyelmünket nemcsak a tanulmányban, hanem a tényleges munkában is mindenekelőtt a hivatalos, félhivatalos szakmai jellegű utazókra. Felhasználásuknak módszerei rendkívül szerteágazóak.

Szükséges egy megjegyzést tenni a magyar gyakorlattal kapcsolatban. Közismert, hogy a magyar államigazgatás, tudományos és társadalmi élet jelentős mértékben decentralizált, amelynek természetes következménye, hogy nincs egy olyan központi szerv, ahonnan ezen kapcsolatokat át lehetne tekinteni, s különösen az egyes utazásokat, meghívásokat nyomon követni, hiszen ezekben a kérdésekben a megfelelő szakmai jellegű szervezetek, intézetek, minisztériumok, stb. döntenek anélkül, hogy ezt bármilyen „központi” szervvel egyeztetniük kellene. Ebből következik, hogy a külképviselet is csak egy részéről, néha elenyésző kisebb részéről kap hivatalos értesítést az ilyen utazásokról. Ilyen körülmények között rendkívüli jelentősége van annak, hogy mind hazai körülmények között, mind külföldön a rezidentúra, illetve külképviselet milyen HKK-i körrel rendelkezik. Alkalmos arra, hogy jelezze és ezáltal megkönnyítse az ilyen utazások által nyújtott lehetőségek felhasználását, vagy pedig csak elvétve és nagyon alkalomszerűen jut a hírszerzőtiszték tudomására. Alapkérdés azonban az, hogy minden lehetőséget meg kell ragadni függetlenül attól, hogy az milyen csatornán keresztül jutott a tudomásunkra. E kérdésben nincs semmi sértődöttségnek helye, nem közelíthetjük meg úgy egy kiutazó felbukkanását, hogy nem kaptunk róla értesítést, tehát nem veszünk tudomást róla. A szempont csak egy lehet: mit és hogyan lehet belőle hasznosítani.

A másik ide kívánczó megjegyzés: ahhoz, hogy az ilyen utazókban partnert, segítőtársat találjunk hírszerző feladataink megoldásához, részünkről is erőfeszítéseket kell tenni,

plusz időt, energiát kell ráfordítani. Esetenként segítenünk kell hivatalos, vagy félhivatalos ügyeik intézésében, meg kell hívnunk esetleg ebédre, vacsorára, el kell vinni városnézésre, vagy vásárolni, stb. Mindezeket természetesen a fedőszerv nevében, fedőmunkakörünkhöz kapcsolódva tesszük.

Természetesen a kapcsolati kör kiépítésére és szélesítésére nemcsak a kiutazó magyar szakemberek használhatók fel, hanem a beutazók is sok segítséget nyújthatnak ehhez. Azon személyeknél, akik érdeklődést tanúsítanak Magyarország iránt, szinte magától értetődő, hogy keresik a kapcsolatot a külképviselettel. Szívesen eljönnek rendezvényeinkre, sőt, ha szakjellegű rendezvényt szervezünk, hajlandók sokszor segítséget nyújtani annak előkészítéséhez is. Nincs semmi kivétnivaló, sőt természetes az, ha egy vegyipari területet érintő rendezvényt szervez a párizsi Műszaki és Dokumentációs Központ, s a tudományos attasé felkeresi e területen dolgozó kapcsolatát – akár alkalmi kapcsolatát, – és kéri segítségét, mindenekelőtt a meghívandók címlistájának összeállításához. A rendezvény egyébként lehet olyan is, hogy egy Magyarországon járt vegyészmérnököt kérünk fel a szakterületen szerzett tapasztalatainak ismertetésére. Különösen jó eredményre számíthatunk, ha a felkért vegyészmérnök ismert a szakmában, vagy ismert vegyipari vállalat munkatársa, ami mindenkor csábító a meghívottak számára.

Ugyanennek a kérdésnek talán még hatékonyabb, tehát a hírszerző számára még kedvezőbb változata az, ha azt tudja elérni, hogy a Magyarországról visszatért kapcsolata saját körében szervezett szakmai, vagy élménybeszámolóra hívja őt meg, ahol még kötetlenebb, oldottabb formában lehet ismerkedni és kapcsolatokat kialakítani. Mindezekkel összefüggésben ismételten hangsúlyozni kell azonban, hogy a lehetőségek adottak, de kihasználásuk nem automatikus, nem jön magától, hanem a hírszerzőnek kell rendkívül rugalmasan és leleményesen elősegíteni, hogy a lehetőségek ténylegesen kihasznált valósággá váljanak.

A Központ segítsége a külföldi társadalmi kapcsolatok kiépítésében:

A külföldön dolgozó hírszerzőtiszteknek, illetve titkos munkatársaknak ahhoz, hogy hatékony és valóban felhasználható társadalmi kapcsolati kört tudjanak kiépíteni saját erőfeszítéseiken túl, szükségük van a Központ állandó segítségére is. A Központ segítsége két területet foglal magába: Egyrészt a hivatalos segítség, megfelelő hírszerzőtiszték kiküldése, a hírszerző munkában is felhasználható titkos munkatársak kihelyezésének elősegítése, megfelelő fedőszervi háttér biztosítása, felsőbb és fedőszervekkel egyeztetett feladatok és intézkedések kiadása, stb., azaz a hírszerző munka feltételeinek kialakítása. Másrészt az a segítség, amelyet a Központ csak akkor tud nyújtani, ha saját maga is rendelkezik idehaza a HKK-ok olyan körével, amelyekre támaszkodva kihasználhatja, vagy a rezidentúra számára kihasználhatóvá tudja tenni a felmerülő kapcsolatépítő lehetőségeket. A rezidentúra felé természetesen ez is hivatalos segítség, hiszen a Központnak kötelessége a rezidentúra támogatása, azonban a segítséget jelentő adatok, információk nem hivatalból jutnak a Központ tudomására, hanem a HKK útján kell beszereznie.

A tanulmány más helyén foglalkoztunk a hazai HKK-ok jelentőségével és felhasználhatóságával. E helyen kimondottan csak abból a szempontból vizsgáljuk, hogy milyen segítséget kaphatunk tőlük a külföldön történő társadalmi kapcsolati kör kiépítéséhez.

Első és talán legjelentősebb az a segítség, amelyet külföldi utazásaik során azzal nyújtanak, hogy a hírszerzőtisztet, vagy titkos munkatársat bevezetik saját ismeretségi körükbe. Ez annál inkább lehetséges, mivel a Központ HKK-i – amennyiben azt célszerűen építették ki – döntően olyan személyekből tevődik össze, akik munkájuk, szakmai tevékenységük alapján kapcsolatban vannak külföldi intézményekkel, szervezetekkel, vállalatokkal, stb. Az ilyen segítség rendkívül hatékony lehet, mivel a Központ HKK-i tudatosan, a feladat jelentőségét megértve nyújtanak segítséget, még akkor is, ha pontosan nem tárják fel előttük, hogy a külföldön dolgozó munkatársunk állományban lévő hírszerzőtiszt, vagy „csak” bedolgozó külső munkatárs.

- A másik variáció, amikor nem a Központ HKK-a utazik, hanem ennek munkatársa, főnöke, kollégája, esetleg valamilyen más típusú kapcsolata, s fedőszervi, vagy baráti alapon irányítható a rezidentúra valamelyik tagjához. Különösen eredményesen lehet kihasználni azokat az eseteket, amikor a Központ HKK-nak beosztottja a kiutazó személy, s így a vezető mintegy utasítást, vagy elvárást tudja megbeszélni vele az utazás során tanúsítandó magatartást, a „kintiekkel” való együttműködést.
- Az esetek többségében a Központ munkatársai a HKK-iktól szereznek tudomást a két ország között tervezett eseményekről; delegációk utazása, meghívások, közös rendezvények, konferenciák, stb. Az ilyen típusú információk kezdeti időszakban történő megismerése lehetővé teszi, hogy mind a Központ, mind a rezidentúra megvizsgálja és kialakítsa azokat az intézkedéseket, amelyek leginkább elősegíthetik kapcsolatépítő munkájukat.
- Olyan magyar intézmények – társadalomtudományi, gazdasági, kulturális, tudományos-műszaki kutató intézetek, szakmai jellegű szervezetek, stb. – külföldi kapcsolatainak feltárása és ezek között társadalmi kapcsolati kör kiépítésének elősegítése a hazai intézményeknél meglévő HKK-ok közreműködésével, amelyek a hírszerző rezidentúra érdeklődési köréhez tartoznak. Természetesen ahhoz, hogy a Központ az ilyen segítséget meg tudja adni, ismét elsődleges feltétel, hogy saját maga is rendelkezzen idehaza kellően kiépített HKK-al ezeknél az intézményeknél. Bár ilyen segítségre hivatalosan is mód van a hazai intézményeknél, azonban az élet azt bizonyította, hogy ez csak akkor vált hatékonyá, amikor a hivatalos kérést alátámasztották a HKK-ok.
- Jól hasznosíthatók azok az információk is, amelyeket a Központ állami szervektől, vagy más operatív részlegektől kap, függetlenül attól, hogy azok hivatalos csatornákon, vagy HKK-ok útján jutnak birtokába, s amelyek a hírszerző rezidentúra kapcsolatépítő bázisának azon tagjaira vonatkoznak, akik hivatalos, félhivatalos, vagy magán jelleggel Magyarországon jártak. Az ilyen információk megkönnyítik a kapcsolatépítő munkát, akár úgy, hogy közvetlen kapcsolatot kereshet a rezidentúra valamelyik tagja az illetővel, akár úgy, hogy meghívjuk rendezvényeinkre, s ott alakítjuk ki a további kapcsolatot. Itt ismét hangsúlyozni kell, hogy az esetek többségében az így felhasználható információk nem hivatalos csatornákon, hanem a HKK-on keresztül jutnak a Központ tudomására.

3) Alkalmi kapcsolatok:

(Az állambiztonsági szervek különböző egységeinél ugyanerre a fogalomra gyakran alkalmazzák az alkalmi társadalmi, vagy alkalmi operatív kapcsolatot.)

A hírszerzésnél természetesen ennek a kategóriának is két különböző típusát kell megkülönböztetni hasonlóan az előzőekben tárgyalt hivatalos és társadalmi kapcsolatokhoz. Többször úgy határozhatnánk meg, hogy:

alkalmi kapcsolatnak nevezzük azt a személyt, aki idehaza, vagy külföldön elhelyezkedése, lehetősége, alkalmassága és készsége alapján, esetenként segítséget nyújt nyíltan, vagy fedőszervvel legalizált – főleg külföldön – egy-egy hírszerző jellegű feladat megoldásához.

Az alkalmi kapcsolatok elvileg a HKK-ok minden funkcióját betölthetik. Gyakorlatilag azonban csak alkalomszerűen vonhatók be a hírszerző munka segítésébe, mivel

- nem rendelkeznek olyan beosztással, munkakörrel, amely lehetővé tenné számukra a folyamatos segítségnyújtást, azaz nem rendelkeznek olyan információkkal, lehetőségekkel, amelyekre a hírszerzésnek folyamatosan igénye lenne,
- a rendszeres kapcsolattartás nem megoldható pl. nagy távolság miatt, vagy a kapcsolat olyan pozícióban van, hogy csak ritkán hajlandó fogadni az operatív tisztet, TM-et, (külföldön ez elég gyakori akkor, ha az operatív tiszt és kapcsolata között nagy a rangkülönbség),
- a terület, vagy téma, amellyel az alkalmi kapcsolat foglalkozik nem tartozik a hírszerzés fő érdeklődési körébe, a hírszerző szervnek nincs ereje arra, hogy érdemben foglalkozzon az adott kérdéssel, de alkalomszerűen egy-egy konkrét ügyben mégis érdekelheti.

Mint már említettük az alkalmi kapcsolatok felhasználása a hírszerző munkában is igen szerteágazó, sokirányú mind külföldön, mind hazai bázison.

- Igen gyakori eset, hogy a hírszerzés látókörében lévő személy hivatalos, vagy magán jelleggel beutazik Magyarországra és olyan személyekkel kerül kapcsolatba, akik kívül esnek az állambiztonsági szervek kapcsolatkeretén. Előzetes, rövid ellenőrzés alapján gyakran megoldható, hogy alkalmi kapcsolatot teremtsünk a célszemély ellenőrzése, tanulmányozása céljából az így látókörünkbe került személlyel. Különösen kedvező lehet a helyzet akkor, ha a hazai személy olyan intézménynél, olyan beosztásban dolgozik, amely ellenőrzöttséget, megbízhatóságot feltételez.
- Gyakran teremt a hírszerzés alkalmi kapcsolatot olyan szakemberekkel, akik egy-egy megszerzett információ, dokumentum értékeléséhez, felhasználásához tudnak segítséget nyújtani. Különösen gyakori az ilyen típusú kapcsolat tudományos-műszaki és gazdaságpolitikai vonalon.

- Egy-egy lényegesebb gazdasági, kereskedelmi tárgyalás alkalmával illetékes szervek sokszor kérik segítségünket a külföldi delegáció tárgyalási elképzeléseinek, célkitűzéseinek megszerzéséhez. Ilyen esetekben a hírszerzés egyéb eszközeinek igénybevétele mellett élünk a kiemelési akciókkal is. Egy-egy ilyen akció megszervezéséhez nem mindig elegendők a meglévő hivatalos és társadalmi kapcsolatok, hanem igénybe kell venni a tárgyalásokon résztvevő személyek közül alkalmi kapcsolatokat is. (Külföldi delegáció lekötése, anyagok feldolgozása, stb.)
- Külföldön az alkalmi kapcsolatokat leggyakrabban egy-egy konkrét kérdés megismerésére, valamilyen információ megszerzésére használjuk fel. Általában megfelelő ürügyet kell kitalálni, felépíteni a fedőszerv nevében, s mintegy mellékesen közelítjük meg a bennünket valóban érdeklő kérdést.

Hosszan lehet sorolni azokat a területeket, amelyeken az alkalmi kapcsolatok eredményesen felhasználhatók. Az operatív tisztek leleményességétől, körültekintésétől, kezdeményezőkézségétől függ, hogy mennyire élünk ezekkel a lehetőségekkel.

Az alkalmi kapcsolatok felhasználásának is van azonban néhány olyan követelménye, amelyet semmilyen körülmények között sem szabad elhanyagolni. Például:

- Minimális ellenőrzésüket még akkor is el kell végezni, ha korábban (főleg, ha több éve) már kapcsolatban álltunk vele. Ezen ellenőrzést megkönnyíti a III/I. Főcsoportfőnök-helyettese 1983-ban kiadott 3/1983. számú utasítása, amely a hírszerző munka védelme érdekében pontosan meghatározza a rezidentúra kapcsolati körét – beleértve mind a három kategóriát, azaz a hivatalos, társadalmi és alkalmi kapcsolatokat – milyen formában, s milyen határidőre kell feldolgozni és a későbbiek folyamán kinek, milyen ellenőrző feladatokat kell végrehajtani.
- A feladat végrehajtására szóban kérjük fel, írásos nyilatkozat, vagy megállapodás nem készül. Ugyanakkor ki kell oktatni az adott feladattal kapcsolatos konspirációra. A munka befejezése után szükség szerint titoktartási nyilatkozatot lehet venni tőle. Külföldön ez általában nem valósítható meg.
- Az operatív ügyről, akcióról, stb. csak olyan mértékben szabad tájékoztatni, ami az ő számára meghatározott konkrét feladat értelmes végrehajtásához szükséges.
- Az alkalmi kapcsolatot egyenlő partnernek kell tekinteni, aki saját akaratából (esetleg érdekeltségből) nyújt segítséget a hírszerző szervezetnek. Ennek megfelelően biztosítani kell arról, hogy nem bízunk meg olyan feladattal, amellyel nem ért egyet, vagy amelynek végrehajtására saját magát alkalmatlannak tartja.

Összességében tehát megállapítható, hogy az alkalmi kapcsolatok fontos szerepet töltenek be a hírszerző munkában, olyan tartalékokat képeznek, amelyek adott esetben mozgósíthatók, egy-egy konkrét feladat végrehajtására.

III.

A HKK-OK NÉHÁNY SAJÁTOS VONÁSA

Az eddig elmondottakból megállapítható, hogy jelentős eltérések vannak a HKK-ok különböző kategóriáival történő szakszerű foglalkozásnak. Ugyanakkor van néhány olyan vonás is, amely vagy érvényes mindhárom kategóriára, vagy pedig alkalmazása csak akkor lehet hatékony és eredményes, ha mindhárom kategóriával való foglalkozásnál együttesen vesszük figyelembe.

Az előzőekben már tárgyaltakon túl szükségesnek tartjuk összefoglalóan is vizsgálni az alábbiakat:

HKK-ok és a nyilvántartás:

Az érvényben lévő parancsok és utasítások alapján a HKK-ok nem képezik nyilvántartás tárgyát. Ez azt jelenti, hogy nincs és nem is lehet központilag kialakított és rendszeresített nyilvántartási forma. Ugyanakkor a hírszerző munkának – különösen külföldön – elengedhetetlen igénye, hogy mind az egyes operatív tiszt, mind a rezidentúra vezetője áttekintéssel rendelkezzen a HKK-okról annak érdekében, hogy mérlegelni tudja:

- elegendő kapcsolattal rendelkezik-e az operatív tiszt saját maga, illetve az irányításával dolgozó titkosmunkatársi hálózat (rezidens esetében az egész rezidentúra) azon feladatok végrehajtásához, amely munkaköréhez, területéhez tartozik,
- célkitűzéseinket és feladatainkat figyelembe véve megfelelően helyezkedik-e el az egyes operatív tiszt és TM hálózat, illetve az egész rezidentúra HKK-i köre, vagy pedig szükséges azon módosítani,
- milyen feladatok végrehajtására alkalmas, vagy milyen részfeladatok megoldására képes ez a kapcsolati kör, azaz milyen HKK-i bázisra tudunk támaszkodni munkánk során,
- hogyan, milyen körülmények között jöttek létre ezen kapcsolatok, hol vannak azok a gyenge pontok, ahol az ellenség megkísérelte, vagy megkísérelheti saját ügynökeinek, esetleg munkatársainak bevezetését kapcsolati körünkbe, azzal a céllal, hogy tevékenységünket ellenőrizze, rosszabb esetben beépüljön hálózatunkba,
- milyen az egyes kapcsolatok mélysége, megbízhatósága, segítőkészsége, tájékozottsága, azaz a HKK kör minősége. Csak pontos, konkrét ismereteken nyugvó adatok alapján tudunk reálisan tervezni. Minél pontatlanabbak ismereteink, annál nagyobb az elkövethető hibaszázalék és annál bizonytalanabb lesz egy-egy feladat végrehajtása, vagy akció kimenetele,

- külön növeli ezen ismeretek fontosságát az a körülmény, hogy legjobb társadalmi kapcsolataink közül kerülnek ki gyakran a hálózatépítő munka alapelemei, a szervezési jelöltek, vagy ezeknek egy része.

Mindezek tükrében érthetővé válik, hogy noha nincs központi rendelkezés a HKK-ok nyilvántartására, valamilyen áttekinthető és a célt szolgáló rendszerrel szükséges rendelkezni – különösen külföldön – ahhoz, hogy a fenti értékelést, elemzést reálissá tegyük, s ezáltal biztosítsuk a céltudatos szervező munkát. A jelenlegi körülmények között az egyes operatív tisztre és a területileg illetékes vezetőre (külföldön a rezidensre, hazai viszonylatban csoport, alosztály-, vagy osztályvezetőre) hárul az a feladat, hogy megalkossa azt a nyilvántartási formát és módszert, amely nincs ellentétben a parancsokkal és utasításokkal, ugyanakkor eredményesen szolgálja a fenti célt.

A 6. Osztály például központilag kialakított adattárral rendelkezik a különböző egységek információs kapcsolatairól.

Más összefüggésben ugyan – mindenekelőtt a kolónia és a hálózatunk védelme érdekében – a III/I. Főcsoportfőnök-helyettes 1983-ban utasítást adott ki a külképviseleteken dolgozó hírszerzőtisztok és TM hálózat kapcsolati körének meghatározott szempontok szerinti összeírására. Az információs kapcsolatokról a 6. Osztályon felállított nyilvántartás, valamint a fenti utasítás alapján készülő nyilvántartás rendkívül megkönnyíti és elősegíti, hogy viszonylag kevés többlet energiával kialakuljon egy olyan nyilvántartási rendszer, amely már valamennyi igény kielégítésére alkalmas lehet.^{8/}

Ahhoz, hogy az általunk felállított, alkalmazott rendszer valóban megfeleljen a fenti követelményeknek, a legminimálisabb igény esetén is rendelkezni kell az alábbi ismeretekkel:

- személyi adatok (név, életkor, családi állapot, állampolgárság, szakképzettség, lakás-cím, telefon),
- munkahely (foglalkozása, beosztása, munkaköre és munkahelyének hierarchikus rendszerén belül elfoglalt helye),
- a kapcsolat létrejötte (eredete, megismerkedés körülményei, konkrétan ki mutatta be és kinek a kezdeményezésére),
- a kapcsolat jellege (mélysége, találkozók gyakorisága, információadó, vagy egyébirányú segítőkészsége. A rezidentúra, vagy kolónia tagjai közül ismerie még valaki személyesen).

Külföldön külön gondot okoz, nehézséget jelent az ilyen anyag biztonságos tárolása, kezelése, melyet a helyi körülmények figyelembe vételével kell minden esetben nagyon körültekintően megvizsgálni.

Természetesen a HKK kör idehaza szintén jelentős szerepet játszik (ezt az előzőekben már tárgyaltuk), azonban reálisan meg kell állapítani, hogy az itthoni HKK-kör áttekinthető rendszerbe foglalása kevésbé lényeges, bár ésszerű hasonlóan, mint külföldön. Célszerű hazai vonalon is megszervezni a HKK-ok nyilvántartását alosztály, esetleg osztály szinten.

(Helyileg eldöntendő, hogy milyen szinten, figyelembe véve az egyes egységek méreteit, s az általuk átfogott területet.)

Az információk rögzítése:

A HKK-al folytatott megbeszéléseken, találkozókön rendszeresen elhangzanak információk, létrejönnek megállapodások, esetleg döntések közös intézkedésekre, stb. Az általában szóbelileg elhangzottakat rövid időn belül írásba kell foglalni. Az elhangzottak rögzítését azonban nem lehet csak az emlékezetre bízni, hiszen a legtehetségesebb ember sem biztos, hogy egy két-két-három órás megbeszélés anyagát órák múltán is pontosan vissza tudja adni. Ezért szükségszerűen felmerül, hogy az elhangzott információk rögzítéséhez segéd-eszközöket vegyünk igénybe.

A tényleges gondot a külföldi társadalmi és alkalmi kapcsolatok jelentik, akik nem mindig veszik szívesen, ha jegyzeteljük az általuk elmondottakat. A technika mai színvonala azonban már lehetővé teszi, hogy fontos megbeszéléseket, vagy legalábbis annak az érdekesebb részeit zsebmagnetofonon rögzítsük anélkül, hogy arról partnerünk tudomással bírna.

Az információk ilyen rögzítése nemcsak azért előnyös, mert pontosan fel tudjuk dolgozni az elhangzottakat, kontrolálni lehet az egyes kérdések összefüggését, hanem azért is, mert a technikán rögzített adatok sokszor már dokumentum értékkel bírnak. Fentiekén túl a külföldi HKK-ok esetében ezek a dokumentumok operatív értékkel is rendelkeznek. Egy-egy adott esetben még a beszerzés bázisát is képezhetik, különösen akkor, ha olyan információkat mondtak el, amelyek valóban államtitkot képeznek, s illetékes hatóságokhoz visszajutva komoly következményei lennének. Természetesen az ilyen anyagok felhasználása komoly mérlegelést igényel, amelynek vizsgálata azonban már nem ennek a tanulmánynak a feladata.

Mint minden operatív tevékenységnek, így a technika alkalmazásának is meg van a maga negatív vonása a vázolt igen fontos előnyök ellenére is. A technika alkalmazásához nagy rutin, lelkiyugalom, precizitás szükséges. A legkisebb tévedés is hozzájárulhat, hogy kapcsolatunk felfedi szándékunkat, jobb esetben otthagya, megszakítja velünk a kapcsolatot, rosszabb esetben jelenetet rendez, pl. ebéd közben, nyilvános helyen, vagy esetleg munkahelyen, melynek kimenetele igen káros lehet további munkánkra. Megjegyzendő, hogy egy ilyen bukás még akkor is hírszerző tevékenységet „dokumentál”, ha az adatok nem képeznek kimondottan államtitkokat, mivel a módszer tipikusan hírszerző jellegű.

Ezek az előnyök és hátrányok kellően indokolják, hogy mindenkor rendkívül körültekintően kell megvizsgálni célszerű-e, indokol-e a technika alkalmazása egy adott találkozón. Feltétlen élni kell vele, de ott és akkor, amikor a vállalt kockázat arányban van a várható eredménnyel.

Az adatrögzítésnek van egy olyan sajátos vonása is, – amennyiben a találkozóra nyilvános helyen kerül sor – hogy nem a kapcsolatunk ellenzi az elhangzottak rögzítését, jegyzetelését, hanem a külső környezet felé kell azt konspirálni. Ilyen esetekben jól bevált gyakorlat, hogy újság szélére, cigarettás dobozra, szalvétára, stb. készítünk jegyzetet, de úgy, hogy

közben mindenfélét rajzolunk, firkálunk. Ez esetben célszerű magunk körül az asztalon egy kis „rendetlenséget, összevisszaságot” teremteni.

Végül még egy fontos megjegyzés. Célszerűnek és szükségesnek látszik, hogy egy hírszerzőtisztt, aki élethivatásának tekinti e munkát, tudatosan alakítson ki magának teljesen egyéni rövidítéseket, jeleket, amelyeket rajta kívül senki nem ért meg. Megéri a fáradságot, hiszen rendkívül megkönnyíti és biztonságosabbá teszi munkáját egész pályafutása során.

HKK-ok és a konspiráció:

A tanulmány eddigi részében többször utaltunk már a konspiráció fontosságára, alkalmazási módjára, érthető módon ott, ahol a külföldi HKK-okkal foglalkoztunk. Ennek ellenére szükségesnek látszik, hogy összegezve is vizsgáljuk meg a konspiráció néhány vonatkozását.

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy az operatív tiszt (értelemszerűen külföldön a hírszerzőtisztt fedőbeosztásának megfelelő legalizáltság) és a HKK egészére alkalmas és érvényes konspirációs elv nem létezik. Ezt még akkor sem lehet egységes keretbe szorítani, ha külön választjuk a HKK-ok egyes kategóriáit. Ezért olyan általános elveket igyekszünk rögzíteni, amelyek megkönnyítik az egyes konkrét esetekben történő döntést.

- Általában megállapítható, hogy a hivatalos kapcsolatok mind idehaza, mind külföldön legálisak, konspirálásuk nem indokolt és nem lehetséges. Mégis előfordulhat, hogy egy külföldi hivatalos kapcsolatot tovább lehet fokozatosan fejleszteni, s nem kizárt, hogy a kapcsolat elmélyülésével olyan információkat is elmond, olyan kérdésekről is tájékoztat, amely nem hivatali kötelessége, hanem egyenesen tilos.

A kapcsolat hivatalos jellegét ezek után is kénytelenek leszünk fenntartani, a tartalmát azonban már konspirálni kell. Ilyen esetben nagyon fontos, hogy minden egyes találkozáson szerepeljen olyan hivatalos téma, amit kapcsolatunk jelenteni tud feletteseinek. Az ilyen témáról mindig a hírszerzőtiszttnek kell gondoskodni, nehogy véletlenül is felfigyeljen valaki a sok „üres járatra”.

Idehaza alapelveként el lehet és el is kell fogadni, hogy míg a hivatalos kapcsolat jellege nyílt, addig a megbeszélte, operatív munkát érintő kérdések szigorúan titkosnak minősülnek, a titoktartás mindkét félre hivatalból kötelező.

- A társadalmi kapcsolatok (alapvetően ez vonatkozik az alkalmi kapcsolatokra is) lehetnek nyíltak, legalizáltak, vagy konspiráltak. Teljesen logikus, hogy a társadalmi kapcsolati körnél vizsgált bizalmi kapcsolat esetében, mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy ne csak a kapcsolat jellege, tartalma legyen konspirált, hanem lehetőleg maga a kapcsolat is. Ha ez semmiképpen nem vihető keresztül, akkor a kapcsolatot mindenféle képpen célszerű úgy alakítani, hogy kívülállókból abból a kapcsolat lazaságát, alkalmosságát érzékeljék, azaz olyan látszatot kell kelteni, mintha az illetővel csak felületes általános ismeretségünk lenne. Amennyiben kapcsolatunk maga is szükségét látja a konspirációnak, ez viszonylag könnyen megoldható, ellenkező eset

ben azonban sok nehézséget okozhat, hogy célunkat elérjük anélkül, hogy ez a kapcsolat tartalmát gyengítené.

Ugyancsak indokolt, hogy a kapcsolat tényét magát is konspiráljuk azon személyek esetében, akiket tippszeméllyé, beszerzési jelöltté szeretnénk fejleszteni. Ezekben az esetekben még akkor is szükséges a konspiráció bevezetése, ha az első időben ez csak egyoldalúan lehetséges. Azaz az operatív tiszt kombinációkkal igyekszik a kapcsolatot úgy alakítani, hogy minél kevesebb legyen a legális, ellenőrizhető felület. Előzékenységből vállalja, hogy ő keresi telefonon, levélben, klubjában teendő alkalmi látogatással, stb. a kapcsolatot, azaz vállalja, hogy ő lesz a kezdeményező és ő szervezi meg mindig a következő találkozót. Ezzel elérhető, hogy kapcsolatunk ne keressen a fedőszervnél, lakásunkon, stb., s így máris megtettük az első lépést a konspiráció felé, sőt olyan színezetet adtunk – s ezt kell kiemelni – az egésznek, hogy mi vagyunk az udvariasak.

Igen előnyösen lehet felhasználni az egyoldalú kapcsolatok alakítására azokat a körülményeket, amelyeket az olyan rendezvények nyújtanak, ahol a hírszerzőtiszt is és a társadalmi kapcsolat is rendszeresen megjelenik. Ilyen helyen pár perces beszélgetés keretében egyeztetni lehet feltűnés nélkül a következő találkozó időpontját és helyét. Nagy segítséget nyújthat továbbá az egyoldalú konspiráció kialakításában az, ha ismerjük kapcsolatunk rendszeres napi programját, rendszeresen megtett útvonalait, munkába és haza, stb. Ennek ismerete lehetővé teszi, hogy viszonylag kevés időráfordítással alkalmi találkozókat szervezzünk vele, ahol ugyan nem folytathatunk érdemi beszélgetést, csak a következő találkozót rögzítjük. Minden ilyen esetben ügyelni kell azonban arra, hogy az adott körzetben való tartózkodásunk elfogadhatóan legalizálva legyen (intézmény, barát, fogorvos, könyvtár, szaküzlet látogatása, lehetőleg olyan legenda, ami többször is alkalmazható).

Egy időben eredményesen használta fel a hírszerzés néhány nyugat-európai országban azt a körülményt, hogy az USA nem adott ösztöndíjat, tanulmányi meghívást olyan személyeknek, akik kapcsolatot tartottak a szocialista országok hivatalos szerveivel. Több olyan kapcsolatunkat, akiről megtudtuk, hogy terveik között szerepel amerikai tanulmányút, ösztöndíj, kutatási terv, azzal sikerült a konspirációba bele vinni, hogy nem kívánjuk veszélyeztetni esetleges amerikai utazásukat. Itt azt a morális helyzetet használtuk ki, hogy noha ezen kapcsolataink azt nem tételezték fel, hogy saját kormányuk intézkedéseket foganatosít ellenük a velünk való kapcsolat miatt, ezt minden további nélkül elhitték az USA-t illetően. Ma már ez ilyen formában nem alkalmazható, mivel az 1970-es évek elején az USA módosította korábbi álláspontját.

Hazai vonatkozásban nem indokolt a kapcsolat tényének konspirálása, elegendő, ha annak bizalmas tartalmát konspiráljuk. A kapcsolatot idehaza legcélszerűbb teljesen magánjellegetűnek, régi ismeretségnek feltüntetni, mivel ez teljesen elfogadható, hiszen senki nem tudja ellenőrizni, hogy valóban együtt jártunk-e gimnáziumba, együtt voltunk-e katonák, vagy egy utcában laktunk-e ezelőtt 15-20 évvel, vagy éppen feleségeink dolgoztak valamikor azonos munkahelyen, stb.

Hazai társadalmi kapcsolatoknál tehát általában a nyílt kapcsolat fenntartása a célszerű, amelynek azonban tartalmát konspiráljuk. Ilyen formában a kapcsolat ez esetben is nyílt, azonban az operatív munkát érintő kérdések, információk, adatok, eszközök és módszerek szigorúan titkosak, s annak megőrzéséért mind az operatív tiszt, mind a társadalmi kapcsolat felelős.

- Azt is egyértelműen meg kell állapítani, hogy hibás lenne – még külföldön is – egy olyan törekvés, amelynek keretében minden társadalmi kapcsolatot konspirálni akar-nánk. Ez nemcsak lehetetlen, hanem káros is lenne, mivel éppen azt a bázist konspirál-nánk, amely többek között arra is hivatott, hogy a legális munkánk keretét képezze, azt a háttérrel biztosítsa, amelyben el lehet tüntetni, fel lehet oldani azon néhány társadalmi kapcsolatot, akinél ez valóban indokolt.

Szigorúan ragaszkodni kell ahhoz, hogy a kapcsolatot legalizáljuk, tehát hivatali köte-lezettségeink ellátásához kapcsoljuk, s csak azt konspiráljuk belőle, ami valóban bi-zalmasnak tekinthető.

Összességében azt lehet tehát megállapítani, hogy minden egyes esetben egyhiedileg kell eldönteni, a kapcsolat jellegét, tartalmát és jövőjét, figyelembe véve, hogy alkalmazzunk-e, s ha igen, milyen jellegű és mélységű konspirációt. Abból kell kiindulni, hogy a túlzás-ba vitt konspiráció ugyanolyan káros lehet, mint annak teljes elhanyagolása.

B E F E J E Z É S

A hírszerzőtiszt, TM, akit a fogadó ország elhárító szervei általában fenntartással fogad-nak, a HKK-on keresztül képes közelkerülni a hírszerző tevékenység bázisát képező kö-rökhöz. Ilyenformán a HKK-ok kiinduló pontját és fontos eszközét képezik mindenféle hírszerző munkának. Előnyös, hogy a HKK-i kört legálisan, szinte az ellenséges operatív szervek szeme láttára is mód van kiépíteni. Normális államközi kapcsolatok esetén ugyanis nem lehet ezt kifogásolni, s korlátozására az elhárításnak operatív eszközöket kell igénybe venni, azaz nem lehet a fogadó ország állampolgárainak általában megtiltani, hogy kapcsolatot tartsanak fenn a szocialista országok képviselőivel. Ez a legális tevé-kenység képezi azt a hidat, amelyen keresztül el tudunk jutni az illegálitást igénylő, való-ban titkos operatív feladatok megoldásához.

Előnyös továbbá, hogy viszonylag könnyen és gyorsan lehet kiépíteni nagyszámú HKK-ot, a kapcsolati kör kiterjeszthető a társadalom különböző rétegeire, s szükség esetén gyor-san át is csoportosítható, vagy egyesek aktivizálása, mások „hanyagolása” a mindenkori igényektől függően lehetséges. Ez a rugalmasság különös jelentőséget kap gyorsan változó helyzetekben, új és sürgős feladatok megoldásában, főleg akkor, ha az adott területen kis-számú, az új feladatokhoz nem, vagy csak nehezen átcsoportosítható hálózattal rendelke-zünk. Ilyen esetekben a HKK-ok képezik azt az áthidaló, kiegészítő szerepet, amely nélkül esetleg megbénulna, eredménytelenné válna az adott területen végzendő hírszerző munka.

A tanulmányból érzékelhető, hogy legális keretek között is milyen eredményesen tudnak részt venni a HKK-ok a hírszerző feladatok segítségével, az információszerzéstől, az objektumot tanulmányozó, kutató- feldolgozó munkán át, stb. egészen az elhárítás erejének lekötéséig, szétforgácsolásáig, s mindezt úgy, hogy különösebb kockázatot kellene vállalnunk. E kiegészítő szerep betöltésével a HKK-ok közvetetten hozzájárulnak, hogy a hálózat erejét a legfontosabb és más eszközökkel el nem végezhető feladatokra koncentráljuk.

A céltudatosan kiépített HKK-i kör, közvetlen tanulmányozása mellett kedvező hatást gyakorol a hírszerzőtisztt, vagy TM gyakorlati munkájára is. Olyan készségeket fejleszt ki, amelyek nélkülözhetetlenek a hírszerző munkában, mint pl. a kapcsolatteremtési készség, szimpátia keltés, ésszerű és logikus vitakészség, stb. Ezzel párhuzamosan szélesíti látókörét, sokoldalúvá teszi ismeretanyagát, érzékennyé teszi az új jelenségek felismerésére. A HKK-al való foglalkozás olyan gyakorlati ismereteket, tapasztalatokat nyújt, amelynek birtokában a hírszerzőtisztt képes magabiztosan mozogni a fogadó ország közegeiben, amit viszont jól fel lehet használni a magasabb szintű operatív munkában, feldolgozás, beszerzés, hálózattartás, stb.

A hálózaton kívüli kapcsolatok mindezt a szerteágazó feladatot anélkül töltik be, hogy feltárnánk előttük pontos céljainkat, vállalnánk azt az erkölcsi és esetleg anyagi kötelezettségeket és kockázatot, amelyet egy beszerzés természetesen jelent.

A hírszerző munkában tehát építeni kell e kategóriára, céltudatosan kell felhasználni, ugyanakkor szem előtt tartva, hogy minden hasznossága, nélkülözhetlensége ellenére csak kiegészítő funkció ellátására alkalmas és semmilyen körülmény között sem helyettesíti az ügynökhálózatot.

A HKK-ok hátrányai éppen a kategóriára jellemző sajátosságából fakadnak. Minden jó szándéka, segítő készsége ellenére nélkülözi a tudatos együttműködést, hiányzik a hírszerző feladatok végrehajtására irányuló tudatos cselekvés, s ennek esetleges negatív következményeit vállaló elszántság. A kapcsolat jellegéből adódik, hogy nem lehet konkrét információk megszerzésére, egy-egy feladat végrehajtására utasítani. Felkérni is általában csak burkolt formában célszerű, egyszóval nem irányítható, legjobb esetben is csak befolyásolható.

Fentiekből következik, hogy a HKK-ok mindenkor csak részfeladatok végrehajtására, részinformációk szolgáltatására használhatók fel, tehát megmaradnak a kiegészítő funkcióknál.

Mérlegelve a HKK-ok előnyeit és hátrányait, megállapítható, hogy döntő szerepet előnyei játszanak, s hátrányai mindössze korlátaiból adódnak.

Jegyzetek:

- 1/ „Az állambiztonsági szervek tömegkapcsolatainak szélesítésé”-ről. A belügyminiszter 09/1975. számú parancsa.
- 2/ A belügyminiszter 09/12975. számú parancsa II. fejezet 7. pontja.
- 3/ A belügyminiszter helyettese 9/1982. számú intézkedésének 7/i. pontja.
- 4/ A BM III. főcsoportfőnök-helyettesének 1983. január 1-én életbe lépett 5/1982. utasítása, I. fejezet 2. pontja.
- 5/ A már idézett, a belügyminiszter 09/1975. számú parancsának 8. pontja.
- 6/ A BM III. főcsoportfőnök-helyettesének 5/1982. számú utasítása, III. fejezet 1. pontja.
- 7/ A BM III. főcsoportfőnök-helyettesének 5/1982. számú utasítása, III. fejezet 1. pontja.
- 8/ A III/I. főcsoportfőnök-helyettesének 3/1983. számú utasítása.

Készült: 1 pld-ban.

Sokszorosítva: 90 pld-ban

Kapják elosztó szerint.

Szerkesztette: Szluka Endre r. alez.

Gépelte: MJ-né.

Nyt.sz.: 130-222/83.